

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Jubileum 40-jaar

voorjaarsschouw 1988

35e jaargang nr. 1

21 maart 1988

INHOUD

- 1 Jubileum - mevr. B. Wit-van Koetsveld
- 2 Kröller-Müller krijgt beeldenbos - Dir. Rijksmuseum Kröller-Müller.
- 4 Tentoonstelling - Henry van de Velde
- 5 Van de andere kant bekeken - Jan W.F. Buschkens
- 7 Opmerkelijke paddestoelen verhalen - Elze de Ruiter
- 11 Geruchten - Jan W.F. Buschkens
- 12 Jubileum prijsvraag - Het bestuur
- 13 Bomen en mensen - Joop Comijs
- 16 De Hoge Veluwe het jaar door - Marius Kolvoort..
- 18 De adder een schoonheid? - A. Akkerman
- 19 Faunawerkgroep „De Hoge Veluwe” - Fred Ohmstede
- 20 Zomerprojekt 1987 en . . . 1988 - Addie en Adrie van Wijck.
- 21 Aanschouwnieuws - P. Elenveld
- 22 Ontboezeming - P. Koffeman
- 24 Algemene ledenvergadering
- 25 Jaarverslag 1987

de schouw

Orgaan van de Vereniging „Vrienden van De Hoge Veluwe”

Eindredactie:

J.W.F. Buschkens, E. de Ruiter-Dijkman, H. Siepel

Alle correspondentie betreffende De Schouw (met uitzondering van adreswijzigingen, aanmeldingen etc. zie voorlaatste bladzijde) richten aan:

Redactiesecretariaat De Schouw:

Drs. H. Siepel, Arnhemsweg 613, 7361 TP Beekbergen

Inzenden kopij:

vóór 15 februari, 15 mei, 15 augustus en 15 november.

Contactadressen van de vereniging:

Werkgroep De Dennescheerders:

M. Pronk, Diamantstraat 20, 7314 HP Apeldoorn, tel. 055-552393

Bezetting De Aanshouw:

Mevrouw B. Wit-van Koetsveld, Graaf Janlaan 11, 3708 GH Zeist, tel. 03404-14165

Aanmelden nieuwe gidsen:

Mevrouw D. Bruyn-Huurman, Kapelleboom 75, 6865 AX Doorwerth, tel. 085-334224

Plantenwerkgroep:

D.G. Kon, Schubertlaan 11, 6815 HH Arnhem, tel. 085-426807

Historische werkgroep:

J.C. Kok, Krimweg 3a, 7351 AS Hoenderloo, tel. 05768-1834

Faunawerkgroep:

F. Ohmstede Morletpad 1, 6815 EZ Arnhem, tel. 085-454237.

Overname uit de inhoud van dit tijdschrift is alleen toegestaan met toestemming van de redactie en onder vermelding van de bron.

Foto omslag: A.B. Wigman

Druk: Kaper B.V. - Apeldoorn

JUBILEUM

Veertig jaar „Vrienden van de Hoge Veluwe” was voor ons aanleiding een praatje te gaan maken met onze oud-voorzitter, de heer D.A. Kramer, die van 1963 tot 1976 leiding gaf aan onze Vereniging.

Dhr. Kramer in de begintijden van de vereniging.

Hoe kwam men er eigenlijk toe een Vereniging van Vrienden van de Hoge Veluwe op te richten?

Na de oorlog was op de Hoge Veluwe veel vernield. Eerst was door de Duitsers allerlei kapot geschoten. Verder werden er vliegvelden en spoorlijnen aangelegd.

Toen de oorlog afgelopen was, kwamen de Canadezen die er ook nog eens met tanks overheen gingen, zodat het geheel er alles behalve fraai uitzag.

De Heer Jhr.Dr. C.G.C. Quarles van Ufford was voorzitter van het Stichtingsbestuur van de Hoge Veluwe en wilde graag een groepje mensen, die dit bestuur konden adviseren hoe "leken" eventueel het Park konden helpen met diverse werkzaamheden.

Hij heeft toen een commissie gevormd. Deze bestond uit de Heren W.H. de Beaufort, J. Boot en J.H. Memelink. Hierbij voegden zich later de dames J.J. Hacke-Oudemans en I. Kreune-Mees en de Heer C.W. van Calcar en ikzelf.

De oprichtingsvergadering was op 9 oktober 1948 in Restaurant "Rijzenburg"; er waren toen 48 leden! Dus nog geen grote Vereniging.

Waren er toen ook al Hoge Veluwedagen?

Ja, 1 maal per jaar en wel in Restaurant "Rijzenburg", waar we ook de koffietafel hadden. Er werd tijdens deze koffietafel een praatje gehouden door de Heer de Beaufort over de jacht. Hij was nl. adviseur van de Heer Kröller op jachtgebied. Hij had hiertoe zijn opleiding gehad in Duitsland en was daar ook rentmeester geweest.

's Middags was er een wandeling door het Park onder leiding van de Heer W. Nap, Jagermeester.

Hoe was het bestuur toen samengesteld?

De voorzitter was de Heer de Beaufort, secretaris de Heer Memelink en de penningmeester was de Heer C.J. Pecké.

In 1963 ben ik de Heer de Beaufort opgevolgd als voorzitter.

Hoe hoog was de contributie in 1948?

Die bedroeg toen f 2,50 per jaar, maar het was toen natuurlijk wel een andere tijd. Ik herinner mij b.v. dat de entreprijs tot het Park vóór de oorlog f 0,25 bedroeg!!

Wanneer kwam de eerste Schouw uit?

In 1954 kwam de eerste Schouw uit, echter nog lang niet zo mooi als tegenwoordig. Hij werd gestencild; we hadden toen te weinig inkomsten met zo weinig leden, om een mooier blad uit te brengen.

De Schouwen werden toen nog hoofdzakelijk volgeschreven door Mevr. Hacke-Oudemans, die prima artikelen schreef.

Wanneer kwam eigenlijk de grote toeloop tot de Vereniging?

De oorzaak daarvan is geweest de grote stormramp in November 1972, welke nog eens werd gevolgd door een iets kleinere in het voorjaar van 1973. Uit de leden is toen het voorstel gekomen om werkgroepen op te richten teneinde het Park daarwerkelijk te helpen op allerlei gebied.

De mensen kwamen inderdaad uit alle delen van het land om ook maar iets te kunnen doen!

Ik ben toen samen met Mevrouw Ebregt naar de Heer van Medenbach de Rooy (toen Directeur van het Park) gegaan om een en ander door te nemen.

Bij dit gesprek was ook de Heer Langenbach aanwezig, die ons adviseerde om de gestreken (omgewaaide) bomen te gaan tellen en daarna de kubieke meters hout op te nemen. Het was voor ons allen vrij onbekend werk maar we begonnen vol enthousiasme en gelukkig bleek alles bij controle te kloppen en konden de houtkopers het hout weghalen.

En dat dit vriendenwerk een rol bleef spelen kunnen we ook weer in deze Schouw lezen!

Mevr. B. Wit-Van Koetsveld.

Kröller-Müller krijgt Beeldenbos

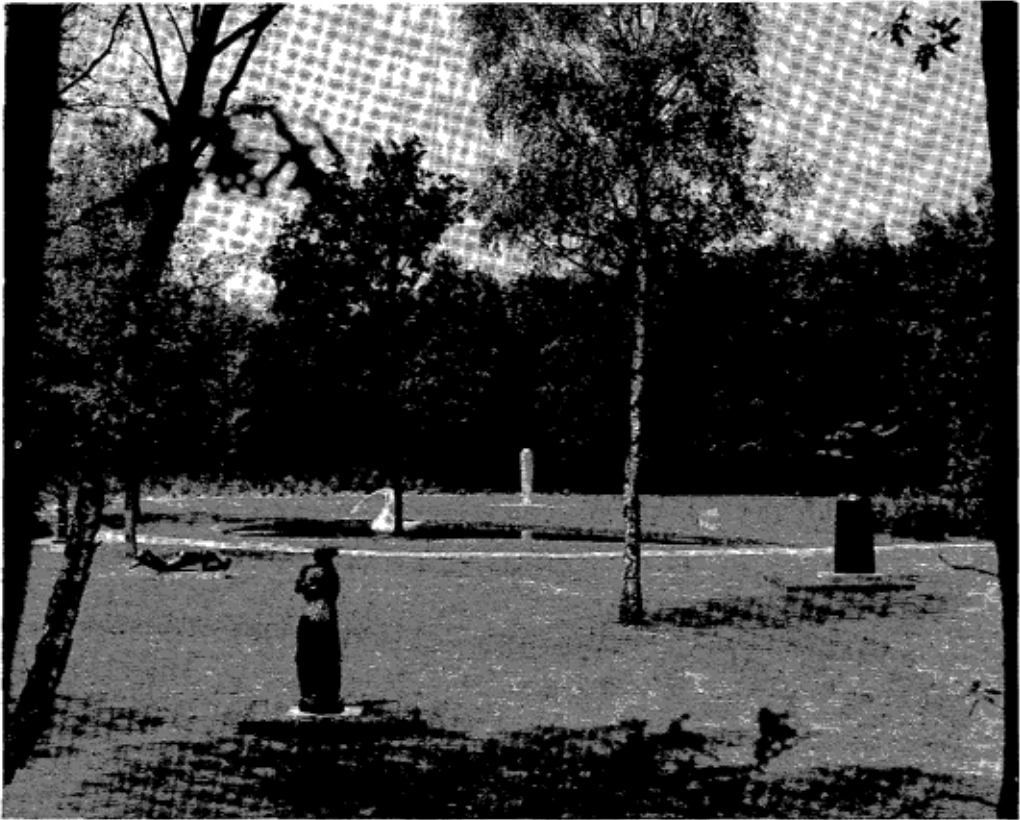
In het tot museumjaar uitgeroepen 1988 viert het Rijksmuseum Kröller-Müller in een geheel gerenoveerd gebouwencomplex zijn 50-jarig bestaan. Ter gelegenheid van dit jubileum zal de Beeldentuin Kröller-Müller - met ruim tien hectare nu al de grootste van Europa- nog eens met tien hectare worden uitgebreid.

Een dertigtal nationale en internationale kunstenaars heeft voor dit nauwelijks gecultiveerde gebied beelden en installaties ontworpen. De opening zal worden verricht op zaterdag 11 juni. Maar al ver voor deze jubileumdag, te beginnen in februari, zal een aantal bijzondere tentoonstellingen bezoekers uit binnen- en buitenland naar de Hoge Veluwe trekken.

Het is in 1988 niet alleen vijftig jaar geleden dat het door Henry van de Velde ontworpen museum op de Hoge Veluwe werd geopend, het is bovendien honderd jaar geleden dat de heer Kröller en mevrouw Müller in het huwelijk traden. Aan die verbintenis dankt Nederland een

kunstverzameling en een museum die tot de belangrijkste en fraaiste ter wereld behoren. Er laat zich nauwelijks een plaats bedenken waar kunst, cultuur en natuur zo harmonisch samengaan als op de Hoge Veluwe, eens het privé-domein van het echtpaar Kröller-Müller.

Het in 1938 geopende museum, in de jaren 1975-1977 aanzienlijk uitgebreid door architect W.G. Quist, bevat schilderijen, beelden en tekeningen uit de 19de en vroege 20ste eeuw, maar er zijn ook schilderijen uit de 17de en 16de eeuw, evenals oude chinese en griekse keramiek. Mevrouw Kröller wilde het onderlinge verband laten zien van kunst uit alle tijden. De kern van de verzameling was en is nog steeds de ongeëvenaarde collectie van 278 werken van Vincent van Gogh. Die oorspronkelijke collectie wordt getoond in wat nu heet het 'oude gebouw'. Het nieuwe gedeelte van het museum laat ontwikkelingen zien in de kunst van circa 1950 tot heden, hoofdzakelijk sculpturen, reliëfs en tekeningen.

Sinds de jaren vijftig is beeldhouwkunst een specialiteit van het museum geworden. In die tijd ontstond ook het idee om een permanente beeldentuin aan te leggen, een sculpturenpark waarvan het eerste deel in 1961 werd geopend. Vier jaar later reeds volgde een uitbreiding. Er ontstond een groep openluchtzalen met bomen als muren en de hemel als dak. De uitlopers van de 'Franse Berg' vormen een spectaculaire, natuurlijke afsluiting. En nu wordt dit 'landschap voor beelden', een gebouwde natuur, uitgebreid en afgerond met nog eens tien hectare. Dit bosgebied, door de Stichting het nationale park de Hoge Veluwe beschikbaar gesteld, zal het enigszins woeste karakter zo veel mogelijk behouden. Op een aantal plaatsen in deze uitbreiding zullen aanstaande zomer beelden worden geëxposeerd en installaties gerealiseerd van een dertigtal daartoe aangezochte kunstenaars.

Omdat een terrein van deze omvang zonder gedetailleerde plattegrond zich niet meer goed laat verkennen, is van het totale gebied met aangrenzende terreinen als jubileumaffiche een landschapskaart vervaardigd die tevens als wandelkaart verkrijgbaar zal zijn.

Jubileumboek

Ter gelegenheid van het jubileum zal een omvangrijk boek verschijnen waarin ruimschoots aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van het museum zowel als aan de voorgeschiedenis, een periode van tweemaal vijftig jaar omspannend. Het rijk geïllustreerde jubileumboek, dat wordt uitgegeven door de firma Joh. Enschede en Zonen te Haarlem, staat uitvoerig stil bij de verschillende periodes van de collectie, te weten de jaren van verzamelen door mevrouw Kröller

en de verzameling tijdens het directoraat van achtereenvolgens prof.dr. A.M. Hammacher en dr. R.W.D. Oxenaar. Het jubileumboek wordt afgesloten met een drietal teksten over thema's in de collectie. Deze jubileumuitgave verschijnt op de feestdag 11 juni.

Expositie-programma

Hoogtepunt van het jubileumjaar zal de opening zijn van het Beeldenbos. Genodigden uit binnen- en buitenland zullen dan een eerste rondgang maken langs eigentijdse sculpturen van belangrijke kunstenaars. Uit eigen land zijn dat o.a. Krijn Giezen, Pjotr Müller, David van de Kop, Carel Visser, André Volten, Jan van Munster, Cornelis Rogge, Sjoerd Buisman, Armando, Peter Struycken, Fortuyn-O'Brien, Niek Kemps, Arno van de Mark en Adam Colton.

Aan deze bijzondere jubileumexpositie wordt voorts medegewerkt door o.a. Guiseppe Penone, Shirazeh Houshiary, Ulrich Rückriem, Luciano Fabro, Maria Nordman, Richard Serra, François Morellet, Mario Merz, Reinier Ruthenbeck, Eugène Dodeigne, Ian Hamilton Finlay, David Rabinowitz, Jenny Holzer en Eduardo Chillida.

Vanaf februari zullen er selecties uit eigen bezit worden getoond uit respectievelijk de jaren zestig, zeventig en tachtig.

Een bijzondere tentoonstelling wordt gewijd aan de tekeningen van beeldhouwers uit de collectie Kröller-Müller.

Eind januari zullen er tentoonstellingen zijn te zien van installaties en tekeningen van de Amerikaanse kunstenaar Barry Le Va en van werken van Jan van Munster uit de jaren 1980-1987.

Tentoonstelling Henry van de Velde

In 1938 werd in het Park De Hoge Veluwe een museumgebouw geopend, dat in opdracht van het echtpaar Kröller-Müller door architect Henry van de Velde (1863-1957) was ontworpen. Het gebouw was bedoeld als een tijdelijk onderkomen voor de kunstcollectie van het echtpaar Kröller-Müller, in afwachting van het permanente museumgebouw, waar van de Velde de plannen reeds voor had klaarliggen en waar ook daadwerkelijk al aan begonnen was (1921). Het „permanente” gebouw werd echter nooit voltooid; het „tijdelijke” gebouw werd permanent en verwierf met de jaren een waardering o.m. om de vorm en de ordening van de ruimten en om de natuurlijke lichtinval via het bovenlicht in het platte dak.

In dit gebouw nu, zal de komende maanden (19 maart tot 2 mei) een ander aspect van de persoon Van de Velde belicht worden, wellicht minder bekend, en daardoor voor velen waarschijnlijk verrassend: Henry van de Velde als schilder en tekenaar. Ca.

35 schilderijen en 90 tekeningen, bijeengebracht uit internationaal gehuisveste privé-en openbare collecties, geven een beeld van zijn werken op doek en papier.

Uit dit overzicht is afleesbaar hoe Van de Velde zich al vrij snel na zijn academie-opleiding in zijn geboortestad Antwerpen, afkeert van het daar gewaardeerde, conservatieve schildersmilieu en aansluiting zoekt bij de in Brussel opererende avant-garde groep Les Vingts. Deze groep schilders was sterk op het neo-impressionisme gericht, zoals zich dat in het Parijs van die dagen als voorlijke stroming liet gelden. Samen met Les Vingts bewonderde Van de Velde het pointillisme van de leidende figuur onder de Neo-impressionisten de schilder Georges Seurat, waarvan het Kröller-Müller museum 5 schilderijen in haar collectie heeft.

Het overzicht volgt Van de Velde in de wending die hij na ca. 2 jaar maakt in zijn voorkeur voor de stipptechniek van Seurat naar het werk van Vincent van Gogh. Daarin is het met name de

lijn en de krachten die daaruit kunnen spreken, die Van de Velde tot inspiratiebron dienen.

De tentoonstelling werd geïnitieerd door de staf van het Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen ter gelegenheid van de 125ste verjaardag van Van de Velde.

De relatie Henry Van de Velde als architect van het museumgebouw en het 50 jarig jubileum dit jaar van het gebouw als „Rijksmuseum Krölller-Müller” waren redenen om de unieke situatie te

laten ontstaan van een Van de Velde-tentoonstelling in zijn gebouw, te midden van de collectie waar hij als adviseur bij betrokken was.

De tentoonstelling loopt van 19 maart tot 2 mei. Er is een catalogus verkrijgbaar à f 24,50.

Het museum is geopend:

dinsdag t/m zaterdag van	10.00 - 17.00 uur
zondag van	13.00 - 17.00 uur
na 1 april zondag van	11.00 - 17.00 uur

Van de andere kant bekeken

Het leek ons een goede gedachte om eens een blik in de dagelijkse keuken van onze Hoge Veluwe te werpen. De trouwe bezoekers van ons park zien regelmatig veranderingen - ze registreren die wijzigingen en . . . lopen door. Maar hoe komen die veranderingen tot stand - wat gaat daaraan vooraf? Daarom heben we een paar mensen, die leiding geven aan het dagelijks gebeuren in het park, gevraagd of we eens een dag met ze mee mochten lopen en dan alles, maar dan ook alles, zouden mogen meeleven. Nou, dat vonden ze allemaal prima en (dus) meldden we ons op die vrijdag, de 27ste november, 's morgens om kwart voor negen bij de heer A.J. Sniijders, hoofd terreinbeheer. Hij is nl. ons eerste slachtoffer. De heer Sniijders houdt zich de hele dag keurig aan ons verzoek om gewoon zijn werk te doen en - in feite - niet op ons te letten. Bij onze binnenkomst wordt de laatste hand aan de te verwerken post gelegd en we zitten keurig een klein kwartiertje in devotie te wachten. Een kwartiertje waarin we constateren dat de heer Sniijders een enthousiaste pijproker is.

Overall waar hij gaat, gaat er een aroma van pijptabakmixture met hem mee. Herten en mouflons zullen dan ook wel geen kind aan hem hebben.

Dat het terreinbeheer niet alleen de flora en de fauna omvat, blijkt al gauw als er, telefonisch, een lekkage aan een woning gemeld wordt. Omdat de heer Sniijders toch om half tien een afspraak met aannemer Wolfswinkel heeft, kan die lekkage gelijk geregeld worden. Prompt om half tien verschijnt de aannemer en Sniijders vertelt wat de bedoeling is. Er is een grote hoeveelheid drukwerk te verstouwen - naast de gewone, (nieuwe 1988) plattegrond is er dit jaar ook een oplage van 100.000 gidsboekjes op te bergen - terwijl bovendien dit laatste boekje ook in Frans, Duits en Engels verkrijgbaar zal zijn. Sniijders plus aannemer gaan op zoek om ergens in het dienstgebouw een opslagruimte te creëren. Er wordt gepast, door Sniijders, en gemeten, door de aannemer en er komt nog resultaat uit de bus.

Om kwart over tien denken we rustig de aangeboden koffie te kunnen drinken. Jawel, na de eerste slok van heer Sniijders is er telefoon. Grote baas, Stefels vraagt informatie. Wij, wel rustig koffie drinkend, horen, dat het over de renovatie aan het observatiebos gaat. Moet er, ja of nee, ergens in dit bos stuifzand worden aangebracht en hoe komen de verhoudingen dan te liggen. Er ontspint zich een uitgebreide telefoon-discussie en - ja hoor - de eerste kop koffie wordt koud. Dan volgt er om ruim half elf een nieuwigheidje voor ons. Het blijkt dat aan de overkant van de Apeldoornse weg (van Otterlo naar Ugchelen) ook een groot terrein van de Ho-

ge Veluwe ligt. Wel 100 ha groot. Daar is overlast van wilde zwijnen, die via dat terrein richting Harskamp trekken en schade toebrengen aan de landbouwgronden.

Waarschijnlijk zal daar nu een raster omheen geplaatst worden door het Jachtfonds en daar wil Sniijders wel even poolshoogte nemen. Alvorens het raster in dank te accepteren wil onze gastheer wel zeer goed rondkijken om te zien of er geen complicaties aan de nieuwe situatie verbonden zijn.

Om elf uur heeft heer Sniijders „de Pampel” in z'n succesagenda staan. Hij is daar op tijd en heeft een gesprek met de opzichter Fauna-beheer, de heer Jan Venema. Het blijkt dat de mooie open haard in de Pampel gerepareerd moet worden. Er is houtworm geconstateerd en wat doe je daar aan? Uitroken met giftige gas-sen? Liever niet. Dan soms afbreken en nieuw bouwen - en wat wordt dat dan, die nieuwe haard? De Dennenscheerders kun je op donderdag toch niet met zo'n „moderne” schouw op-zadelen! Besloten wordt om een bepaalde vloeistof te proberen. Opzichter Venema komt met het voorstel „als we hier dan toch bezig zijn” om de Pampel van binnen eens te schilderen en de scheuren weg te werken. Hier valt op-nieuw het woord „vrienden” - het blijkt dat de vrienden voor het schilderen zouden moeten aantreden. Venema heeft nog meer noten op z'n renovatiezang en brengt de valkeniershut ter sprake - daar moet ook het een en ander aan ge-beuren. „O.K.”, zegt Sniijders, „maar eerst moet de zakelijke kant op papier worden vastge-legd”. Die procedure wordt verder doorgespro-ken en meteen gestart. Dan blijkt dat heer Venema ook nog problemen met de tijd heeft wil het jaarlijkse afschot van herten en mou-flons voor 31 januari 1988 afgerond zijn. 't Is zeer de vraag of dat allemaal wel lukt. Hoe kla-ren we dat en hoe voorkomen we dezelfde situa-tie over een jaar? Moeten we alle rustgebieden wel handhaven - het decentraliseert het wild en dat kost tijd. Een andere jachtmethodiek wordt genoemd, maar Sniijders wil niet nu halverwege de huidige jacht het systeem veranderen. Het probleem even laten bezinken, zegt hij, en over een paar maanden dan intensief bespreken met

alle betrokkenen (dus ook de herten en de mou-flons?).

't Is inmiddels kwart voor twaalf en heer Sniijders gaat op weg naar het Pampelse Zand. De mensen van Fauna-beheer en Bos- en Natuurbe-heer hebben een discussie over het wel of niet opruimen van vliegdennen in dit gebied. De ene groep wil opruimen en zo een mooie grote vlakke doen ontstaan, resp. in stand houden en de an-dere groep wil niet opruimen en daardoor meer dekking voor het wild krijgen. We dwalen dwars door het gebied en Sniijders maakt aantekenin-gen. Na een pauze van nog geen twintig minuten rijden we om circa half twee naar een proefter-rein in de buurt van de Wildkansel alwaar de Hoge Veluwe samen met „Wageningen” proe-ven neemt om de voortwoekerende vogelkers een halt toe te roepen, resp. de kop in te druk-ken. Er is nl. in Wageningen een schimmel ge-kweekt die, op een vogelkersstam aangestregen, deze zou vernietigen. „Als de proef slaagt hoe-ven we niet meer met chemische middelen te werken” zegt een tevreden kijkende Sniijders. Voorwaar een prettige mededeling, vooral voor de zaterdagclub van Martin Pronk.

De rit gaat verder en we passeren „het bieten-veld” op de Kemperberg. Daar hebben vrijwilli-gers (maar meer nog vrijwilligsters) heel veel dagen onkruid gewied om de bieten, onbespo-ten, en bedoeld voor het bijvoederen van het grofwild, veilig te stellen. „'t Is aan een kant jammer dat de bieten gerooid zijn”, zegt Sniij-ders, „anders had ik kunnen laten zien hoe de dassen deze bieten ontdekten en ervan gesmuld hebben”. Wij gunden de dassen van harte dat ze nu eens een meevaller hadden. In de buurt van de Heiweg wil Sniijders ook nog even z'n licht (en z'n zoveelste pijp) opsteken. 't Is een terrein dat vlak bij het reptielenproject van Adrië van Wijck ligt. Leuke herinneringen komen bij ons op en we vragen ons af wat Adrië voor a.s. zomer weer in gedachten heeft. Heer Sniijders wil in dit onderhavige terrein eigenlijk wel wat berken weghalen, al was het alleen maar om de prachti-ge beuken zo goed mogelijk tot hun recht te la-ten komen. Midden op de middag is het intussen en heer Sniijders moet terug naar z'n bureau. De weg terug gaat met een grote omweg, dwars door de afgelopen gebieden. „Dat doe ik niet nu

speciaal, dat doe ik wel vaker'', zegt Sniijders, ,,het is een steeds terugkerende nieuwsgierigheid - want je weet maar nooit wat je tegenkomt - of welke ideeën je krijgt''.

We zagen alle hoeken en gaten van onze mooie Hoge Veluwe. En we zagen vele, vele terreinen waar o.a. de Dennenscheerders gewerkt hebben. En we zagen hoe mooi deze terreinen nog steeds zijn. ,,Ja'', zegt Sniijders, ,,als je om je heen

kijkt dan kunnen we alleen maar erg erkentelijk zijn voor wat de diverse werkgroepen voor ons park doen. Gezellig kakelend brengen ze toch maar een hoop voor elkaar''. Dat was voor ons een prima moment om apetrots afscheid van de heer Sniijders te nemen. Hij ging nog een uurtje door - wij vonden het eerlijk gezegd mooi zat! 't Was bijna vier uur.

Jan W.F. Buschkens

Opmerkelijke Paddestoelenverhalen

Verslag n.a.v. de lezing van dhr. G.J. Keizer op de Herfst Hoge Veluwe dag.

Voor onze laatste Hoge Veluwe dag in 1987 waren we te gast bij restaurant Rust een Weinig in Hoenderloo (waarvoor nogmaals onze hartelijke dank).

Voor een overvolle zaal hield dhr. G.J. Keizer een zeer boeiende lezing voorzien van uitstekende dia's.

Hij had zijn lezing voor een deel gebaseerd op de eerder in de Schouw verschenen verhalen van Elze en Jop de Ruiters, dus op de aspecten die daarin aan de orde zijn geweest zullen we in dit verslag niet ingaan. U kunt dat terugvinden in de herfst Schouwen van 1984 en 1985.

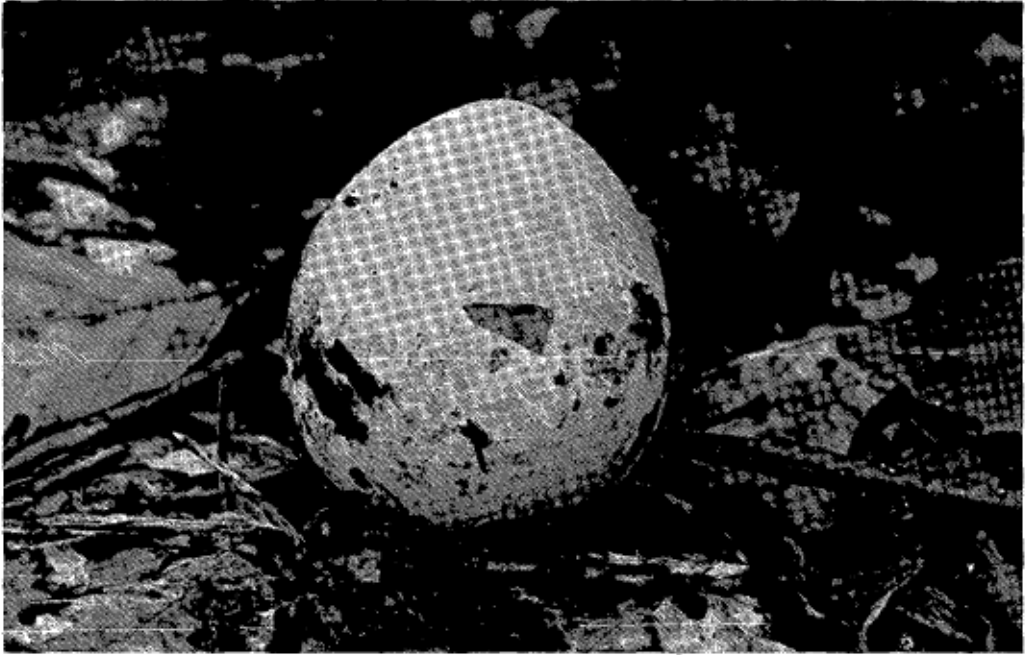
De lezing was verder doorspekt met anecdotes en oude verhalen over paddestoelen die dhr. Keizer op zijn eigen smakelijke wijze vertelde. In dit verslag zullen die verhalen aan de orde komen.

De eerste dia die zo'n anecdote opleverde was een opname van een jonge Grote stinkzwam ook wel ei, duivelsei of heksenei genoemd. Uit het grote aantal volksnamen blijkt al dat dit een paddestoel is die al jaren de mensen aan het fantaseren gebracht heeft.

Bij broeierig weer is hij in staat om vanuit de slijm laag die binnenin het duivelsei aanwezig is het vocht te gebruiken voor de lengtegroei van zijn steel. Hij groeit dan met zo'n 2 cm. per uur en heeft ongeveer 8 uur nodig om zijn volledige lengte van 15 cm te bereiken.

Stinkzwam

Duivelsei

Omdat deze paddestoel op zo'n wonderlijke wijze te voorschijn komt en er voor de gevoelens van veel mensen nogal wonderlijk uitziet heeft deze paddestoel altijd tot de verbeelding van de mensen gesproken. Daar komt bovendien nog bij dat deze paddestoel maar een zeer kort leven beschoren is, hij ontwikkelt zich snel en is binnen een paar dagen helemaal verrot.

Er zijn culturen b.v. Papoeaculturen waarin verwanten van deze soort bij vruchtbaarheidsrituelen zelfs een heel belangrijke rol spelen. Mensen smeren zich in met de mucus, dat is dat groene, sporen bevattende, spul dat bovenop de paddestoelen zit en de indringende lucht van de Stinkzwam veroorzaakt. Bij de gedachte aan de lucht alleen al hoeft waarschijnlijk de gemiddelde mens niet meer in de buurt te komen van iemand die dat op zich gesmeerd heeft, maar in die culturen speelt het een belangrijke rol.

Ook uit de Latijnse naamgeving blijkt al dat dergelijke verbanden gelegd werden. De Stinkzwam heet namelijk *Phallus impudicus* hetgeen zoveel betekent als onbetrouwbare piemel.

De namen heksenei of duivelsei stammen uit de middeleeuwen en hebben ook een dergelijke achtergrond. In de middeleeuwen waren heksen paria's, uitgestoten die niet in de maatschappij werden geaccepteerd. Maar wonderlijk genoeg bleken heksen zich toch voort te planten, als ze tenminste van het vrouwelijk geslacht waren want heksen kunnen ook mannen zijn. Daar moest een verklaring voor zijn, een weldenkende burger zou zich nooit met een heks in hebben gelaten dus daar konden geen kinderen van gekomen zijn.

Wat ligt er nou meer voor de hand dan deze paddestoel er de schuld van te geven. Wat men dacht was dat 's nachts de duivel op pad ging, zijn duivelseieren in het veld achter liet, vandaar ook die naam, en dat 's morgens bij het ochtendgloren als de paddestoelen de gewoonte hebben te voorschijn te komen de heksen paarden met deze piemels van de duivel en op deze manier hun kinderen kregen.

De vorm heeft zelfs zo tot de verbeelding gesproken dat in landen achter het ijzeren gor-

dijn een soort duivelsei wordt gegeten als liefde opwekkend middel.

De volgende anecdote ging niet over het uiterlijk maar over de gevolgen van het consumeren van door paddestoelen veroorzaakte vergroeiingen in granen.

Een vorm van overbrugging van een voedselar-me periode is de vorming van een sclerotium, een soort verdikt mycelium waarin een voedsel-voorraad geborgen zit. Op pijpestrootje zien we in de bloeiwijze vaak zwarte nageltjes, de sclerotia van het Moederkoren. Moederkoren kan voorkomen in granen, pijpestrootje en riet. Het paddestoeltje zelf is zeer klein, maar ook hiervan had dhr. Keizer een dia. Een manier om dit paddestoeltje te zien te krijgen is het volgende: Neem een nageltje van het Moederkoren en leg dit op een matig vochtig filtreerpapiertje in een afgedekt schaalje. Vervolgens moet u er voor zorgen dat er geen schimmel ontstaat door af en toe te beluchten en met wat geluk wordt uw geduld beloond en zult u in het voorjaar één of meer kleine rose paddestoeltjes op het nageltje ontwaren. Ook in de natuur gaat het zo, de nageltjes vallen van het koren op de grond en vormen pas in het voorjaar, als de bloeiwijzen van het pijpestrootje ook gevormd worden, hun vruchtlichamen. Uit de bolletjes op steeltjes worden de sporen naar buiten geschoten en bereiken zo de bloeiwijzen die geïnfecteerd raken en in plaats van zaden deze sclerotia vormen.

Moederkoren is even bekend als berucht. Naast een aantal gunstige in de geneeskunde gebruikte effecten zijn er ook een aantal minder gunstige uitwerkingen. Het bevat een stof die gangreen veroorzaakt, het afsterven van uiterste lichaamsdelen als vingers en tenen, een verschijnsel dat o.a. valt waar te nemen op schilderijen van Breughel en bevat tevens een ruwe vorm van L.S.D..

Tegenwoordig worden verschijnselen als b.v. de vliegende Hollander toegeschreven aan dit Moederkoren.

Men denkt dat vroeger het graan slecht gelezen werd. Het graan lezen betekende niets anders er voor zorgen dat het Moederkoren uit het graan verwijderd was, want je moest oppassen dat je niet met het graan mee maalde.

Slechts gelezen graan werd gebruikt voor goedkope scheepsbeschuit en deze werd meegenomen aan boord van schepen die op lange tochten gingen. Scheepsbeschuit werd meestal pas aangesproken op de volle zee wanneer er geen verse dingen meer voorhanden waren omdat men niet meer kon inslaan.

Dus wat ligt er meer voor de hand dan te denken dat slecht gelezen graan, waar dus nog Moederkoren in zat, in de scheepsbeschuit terecht was gekomen, de scheepslui op volle zee met volle zeilen aan tafel gingen, van die scheepsbeschuit aten en dat ook met zijn allen deden en daardoor in een soort massapsychose terecht kwamen.

De kapitien dacht dat hij Christus zelve was geworden, zei: "Ik kan over water lopen", stapte overboord en riep "volg mij!" en de hele bemanning verliet het schip. Dit zou een verklaring zijn dat dit soort schepen altijd aangetroffen werden zonder bemanning, met volle zeilen en gedekte tafel.

Zo heeft zelfs de scheepvaart nog iets met paddestoelen te maken.

In de verhalen van Elze en Jop de Ruiter wordt ook gesproken over de Honingzwam en de rhizomorfen die deze kan vormen.

Deze rhizomorfen zijn dikke zwarte strengen die gevormd worden door gebundelde myceliumdraden en die in een jong stadium een zwak lichtschijnsel af kunnen geven.

Ze zijn daarmee o.a. verantwoordelijk voor het zogenaamde dwaallichtjes verschijnsel in de Biesbosch.

In de Biesbosch is het nogal eens voorgekomen dat mensen, die daar 's avonds of 's morgens heel vroeg in het donker met een bootje aan het dobberen waren en de weg wat kwijt geraakt waren, op lichtjes afgingen die ze een eind verderop dachten te zien om daar te vragen waar ze nu eigenlijk beland waren.

Dat bleken dan over het algemeen boomstronken te zijn die geïnfecteerd waren met de Honingzwam "wortels" die een heel zwak schijnsel afgaven.

Maar dat verschijnsel kan zelfs sterker zijn. Uit mondelinge overlevering stamt het volgende verhaal: In de tweede wereldoorlog werd er een bepaalde plek in oos-Engeland voortdurend door

Honingzwam

de Duitsers gebombardeerd ondanks het feit dat daar verduisterd was. Bij controle vanuit een vliegtuig bleek dat een bepaalde loods een zwak licht afgaf waardoor de plek vanuit de lucht goed zichtbaar was. Bij inspectie van de loods bleek dat er een enorme hoeveelheid hout opgeslagen lag dat allemaal geïnfecteerd was door de Honingzwam en dat veroorzaakte dat schijnsel.

Een ander verhaal dat wel op schrift gesteld is stamt uit de eerste wereldoorlog. In de loopgravenoorlog werd nogal eens een stukje hout, geïnfecteerd met strengen van de Honingzwam, gebruikt als baken op de helm. Er werd zo'n stukje gebruikt om te voorkomen dat je in de loopgraven voortdurend tegen elkaar opliep, het gaf zo'n zwak schijnsel dat je iemand naast je daardoor kon zien maar vanuit de andere loopgraven, dus de vijandelijke linies, was niet te zien dat er ergens licht aanwezig was.

Van de paddestoelen op speciale substraten en de opslag van reservevoedsel door paddestoelen is het verhaal van dhr. Keizer terecht gekomen

bij speciale verbonden van paddestoelen onderling.

Een voorbeeld van twee met elkaar verbonden paddestoelen zijn de Roze spijkerzwam en de Koeieboleet. Het mycelium van de spijkerzwam is volledig afhankelijk van het mycelium van de Koeieboleet. Afhankelijk van het feit of een mycelium al dan niet vruchtlichamen vormt vind je of Koeieboleet met Roze spijkerzwam of de Roze spijkerzwam alleen, waarbij je in beide gevallen zeker weet dat in de bodem het mycelium van beide zwammen aanwezig moet zijn. Vind je alleen de Koeieboleet dan weet je niets over de evt. aanwezigheid van de Roze spijkerzwam. De naam Koeieboleet is een al zeer oude naam en eigenlijk ontstaan als Koewachtersboleet.

In de middeleeuwen werden veel paddestoelen verzameld maar het was niet voor iedereen zomaar toegestaan om van alles uit het bos te halen. De beste eetbare paddestoelen waren voor de edelen, de zogenaamde Ridderzwammen. De Koewachtersboleet is een voorbeeld van een paddestoel die door het voetvolk waaronder de herders verzameld mocht worden.

Een andere paddestoel die al sinds eeuwen bij de mensen bekend is, is de Berkezwam. Samen met de Echte tonderzwam werden die vroeger nl. voor dezelfde doeleinden gebruikt.

In vroeger tijden had men nog geen steriele wondlappen en geen steriel verband of eigenlijk zelf geen verband. Om toch zoiets schoons en vochtabsorberends te hebben, werden van de Berkezwam en de Echte tonderzwam dunne plakken gesneden, die werden uitgeklopt en gebruikt als wondlappen.

Eigenlijk heel slim want die wondlappen zijn in staat een enorme hoeveelheid vocht op te nemen en op die manier konden dus wonden die droog moesten blijven op een redelijke manier behandeld worden.

Op een andere wijze is dit eveneens een histori-

sche paddestoel. Hij staat namelijk afgebeeld op een schilderij van de beroemde Scandinavische bioloog Fries die de grondlegger is voor het onderzoek naar de naamgeving van de paddestoelen. Op dit schilderij staat Fries afgebeeld met een vloeiblok waarmee hij de inkt van zijn schrijfwerk heeft afgevloeid. Dat vloeiblok is een berkezwam.

Tot zover de verhalen rondom de paddestoelen die dhr. Keizer voor ons opdiste.

De excursie 's middags stonden onder leiding van dhr. Keizer, mevr. Laarman en Elze en Jop de Ruiter en daar bleek dat hij met de keuze van de gepresenteerde paddestoelen inderdaad een goed beeld gegeven had van datgene wat we op dat moment buiten konden verwachten.

Elze de Ruiter

Geruchten . . .

Onze feestdag op 25 juni 1988, als de Vrienden hun veertigste verjaardag gaan vieren, werpt zijn vrolijke schaduw al een beetje vooruit. En het doet goed, dat er onder de duizenden Vrienden velen zijn die nu al op de punt van hun stoel zitten om er vooral direct bij te zijn. Men stelt er zich veel van voor, en dat is een goede instelling.

Maar helaas, helaas, de fantasie neemt bij enkelen de overhand en dat leidt dan weer tot allerlei geruchten. Driewerf jammer. Goed, toegegeven, het feestprogramma is spectaculair - maar dat mag toch niet uitlopen op de veronderstellingen, die ons dan bij gerucht ter ore komen. Wat te denken van het absurde verhaal dat de plantenwerkgroep de Bloemenwals uit het ballet „de Notenkraker” zal uitvoeren, waarbij dan Dick Kon - verkleed als Maja de Bij - in dit ballet een pas de deux als solo zal vertonen. Dit zijn toch wel (te) erge uitvloeisels van een teveel aan grote verwachtingen. Ook nog een waarlijk grotesk gerucht gaat van mond tot mond, nl. dat bij voldoende belangstelling, de leden van de fauna-werkgroep bij de Deelense Was addertjes onder het gras vandaan zullen halen. 't Is niet waar, 't is niet waar! Dus, beste mensen, loop niet tever-

geefs naar naar die Deelense Wasbaas. Hij is er niet, zelfs niet bij voldoende belangstelling. Kom nou! En nu we toch bezig zijn de zaken recht te zetten: dat verhaal dat de werkgroep „oude geschiedenis” een demonstratie zal geven hoe men oude koeien uit de sloot moet halen raakt kant noch houtwal.

Er zijn op de Hoge Veluwe helemaal geen koeien te vinden. Vraagt u dat zelf maar aan die vrijwilligers, die afgelopen zomer op een groot bietenveld bij Everwijnsersf onkruid gewied hebben. In een weiland daarnaast liepen alleen maar jonge runderen. Geen ouwe koe te zien. Echt waar. Door dat wieden, en dat is nu eens een waar verhaal, was de bietenoogst erg goed! Boswachter Boers was dan ook erg met dat bietenveld in z'n knollentuin. Kijk, zo'n verhaal zou nu juist wel met trots verder verteld moeten worden.

Laten met onze feestdag in het verschiet toch met beide benen op de grond blijven en niet alles geloven en doorvertellen. Het vertelsel b.v. dat de dennenscheerders op die dag wedstrijden organiseren op kleine witte driewielertjes - waarbij Adrie van Wijck in de kleding van Old Shatterhand met een zilverbuks het startschot zou geven- hoeven we hier dus niet meer van een ver-

nietigend commentaar te voorzien. Trouwens, dat pak zou Adri van Wijck toch niet passen. 't Zou erg slobberen.

Blijf kalm en bekijk rustig het officiële feestprogramma dat u dezer dagen onder ogen zal komen. Dat zit al vol met leuke verrassingen. Aan verhalen dat het jagersgilde op die dag met spek zal schieten hoeft u beslist geen geloof te hech-

ten; daar schiet niemand mee op en ook niet in de lach. Gewoon onzinnig. Nogmaals - blijf kalm en gedraag u waardig bij het aanhoren van geruchten - maar kom wel in drommen naar het feest. Kom vroeg, want een leuke dag is gauw voorbij.

Jan W.F. Buschkens

1948-1988

Jubileum prijsvraag: "Herkent u deze boom?!"

Dhr. M.J.C. Kolvoort, bekend van zijn prachtige aquarellen en natuurtekeningen en al jaren lid van onze vereniging, heeft voor het **40-jarig jubileum** een **viertal pentekeningen** gemaakt van bomen die langs de (verharde) wegen op de Hoge Veluwe te vinden zijn. De tweede van deze serie tekeningen vindt u hierboven op de pagina. De tekeningen 3 en 4 verschijnen in respectievelijk de zomer-, en de herstschouw van 1988. De originele tekeningen zijn door dhr. Kolvoort ter beschikking gesteld van de Vereniging. Wij hebben deze tekeningen in laten lijsten en hebben naar een idee van dhr. Kolvoort een prijsvraag voor de leden verbonden aan deze tekeningen en wel de volgende: Diegenen die de juiste soortnaam van de boom kennen én de

standplaats daarvan goed weten aan te geven, op de Hoge Veluwe plattegrond elders in deze Schouw, maken kans op het winnen van één van deze prachtige tekeningen. Een formulier waarmee u hieraan deel kunt nemen vindt u op een gele pagina.

De trekking van de winnaars van tekening nummer drie en vier vindt plaats op de Jubileum herfst Hoge Veluwe dag op 29 oktober 1988.

U kunt dus allen bij de trekking aanwezig zijn en de winnaars krijgen, indien aanwezig, direct de tekeningen overhandigd.

Waar u uw oplossingen naar toe moet sturen en voor welke datum vindt u op de achterzijde van de gele pagina met de Hoge Veluwe plattegrond. Succes!
Het Bestuur

Bomen en mensen

Bomen zijn de oudste en grootste levende wezens op aarde. Reden genoeg om ze met ontzag tegemoet te treden.

Ook hebben bomen een grote invloed op de leefbaarheid van onze wereld. Zij verfraaien onze leefomgeving. Zij zorgen voor beschutting tegen zon en regen, zij zuiveren de lucht en dienen tot woonplaats van de vogels. Zij houden de grond vast en voorkomen hierdoor, dat deze bij zware regenval wegspoelt (erosie). Bomen leveren ons hout, onmisbaar voor woningbouw, woninginrichting, papier & kartonfabricage, en in veel streken de enige brandstof.

Bomen hebben in onze samenleving steeds een grote rol gespeeld. Dit blijkt o.a. uit de zeer vele spreekwoorden en gezegden, waarin het woord „boom” voorkomt. Bij bijzondere gelegenheden worden vaak bomen geplant, als monument voor het nageslacht. Denkt u maar eens aan de bekende Wilhelminabomen. Vooral vroeger werden bomen vaak gebruikt als bakens voor de scheepvaart. In de grijze oudheid werd onder oude bomen soms rechtgesproken. Ook verering van heilige bomen kwam voor.

Op grond van al deze gegevens is het begrijpelijk, dat er van verschillende kanten steeds sterker wordt aangedrongen op zuinigheid met ons bomenbezit. Temeer omdat er in de wereld een situatie is ontstaan, waarin bomen in ernstige mate worden bedreigd. Allereerst door het sterk toenemende kappen van onze bossen, waarbij vooral de tropische regenwouden moeten worden genoemd. Met name in de arme landen is dit het geval, waar men mede door de sterk toenemende bevolking steeds meer bosgrond nodig heeft voor de landbouw. Terwijl het hout als brandhout dringend nodig is.

Daarnaast is er de zure regen, gevolg van de toenemende luchtvervuiling, die onze bossen in ernstige mate aantast. Door het overmatig kappen en deze zure regen is langzamerhand een situatie ontstaan, die voor het leven op aarde katastrofaal genoemd mag worden.

Wij schrijven over bomen en mensen. Bezien wij de verhouding tussen beide, dan kan men vaststellen, dat bomen heel goed zonder mensen

kunnen leven. Na lezing van het voorgaande zou men zelfs kunnen zeggen, dat bomen er in hoge mate mede gebaat zouden zijn, als er geen mensen op aarde zouden zijn! Maar andersom is het goed, te beseffen, dat mensen niet kunnen leven zonder bomen. Althans niet op de wijze, zoals zij dit tot dusver gewend zijn!

Allerwegen wordt dan ook de alarmklok geluid, wanneer het om het behoud van bomen en bossen gaat. Het voorkomen van overmatig kappen, de zorg voor voldoende herplanting, het bestrijden van de luchtvervuiling, het behoud van onze voor een gezond leefmilieu zo belangrijke bomen. Veel instanties zijn hiermede bezig, ieder op eigen terrein.

De Bomenstichting speelt hierin ook een rol. Zij houdt zich vooral bezig met het behoud van ons waardevolle bomenbezit in Nederland. Dit betekent inventarisatie, gevolgd door registratie in een Bomenarchief van alle waardevolle bomen. Daarnaast het medewerken aan het behoud van onze bomen in het algemeen. Het adviseren bij allerlei problemen, die zich met bomen kunnen voordoen en het stimuleren van een goed functionerende boomverzorging in Nederland.

Bij de komende bescherming van waardevolle bomen zullen bepaalde wettelijke bepalingen ongetwijfeld een rol spelen. Veel belangrijker is echter het aankweken van een boomvriendelijke mentaliteit en van een bepaald ge dragspatroom van mensen t.a.v. bomen.

In dit verband wil ik graag melding maken van een voorval, dat mij onlangs ter ore kwam. Ongetwijfeld heeft u zelf ook wel eens iets soortgelijks meegemaakt. Iemand heeft in zijn tuin een grote eik, die hij kwijt wil. Hij heeft een kapvergunning aangevraagd, doch niet gekregen, omdat de Gemeente van mening is dat de boom waardevol en sferbepalend is voor de omgeving. Niettemin wil de eigenaar zijn zin doordrijven: hij is begonnen, de boom op bijzonder lelijke wijze van een aantal zware takken te ontdoen. Bovendien heeft hij gif in de grond aangebracht. Buurtgenoten hebben tegen e.e.a. geprotesteerd, doch de eigenaar is niet te beïnvloeden: hij wil de boom kwijt.

Om het probleem duidelijk te stellen, lijkt het ons goed, een vergelijking te maken met een

soortgelijke situatie bij dieren. Wanneer een hondebezitter zijn trouwe viervoeter onderweg naar zijn vakantieadres ergens „uit de auto zet” en er dan snel vandoor gaat, dan zal vrijwel iedereen dit afkeuren. En wanneer wij gif doen in het eten van onze poes, is eenzelfde reactie te verwachten. Maar mag men dan wel een boom door toetakeling en gif om het leven brengen? O.i. is hier in principe geen verschil.

Ik zou willen pleiten voor het aanleggen van een aantal ethische normen in onze omgang met bomen. Ik noem er hieronder enkele. Wellicht kunt u deze lijst nog aanvullen. In ieder geval houd ik mij voor opmerkingen uwerzijds over dit onderwerp gaarne aanbevolen!

1. Het schade toebrengen aan bomen (b.v. in het verkeer of door onvakkundig snoeien of het aanbrengen van gif in de bodem) is even verwerpelijk als wanneer soortgelijke schade aan mens of dier zou worden toegebracht.
2. Bij het ontwerpen van wegen en huizen en bij het leggen van leidingen in de grond moet met de aanwezigheid van bomen rekening worden gehouden. Dat betekent o.a. dat tijdens aanleg en bouw de bomen met de grootst mogelijke, vakkundige zorg moeten worden omringd.
3. Het is onverantwoord, om bomen te planten op plaatsen, waar zij onvoldoende groeimogelijkheden hebben (b.v. in een te kleine tuin of te dicht bij een huis) of waar zij schade zouden kunnen aanrichten (b.v. aan leidingen in de grond).
4. Wordt een boom ziek, dan moet zonnig een boomverzorger worden ingeschakeld,

die een diagnose stelt en indien mogelijk een geneeswijze voorschrijft.

5. Wanneer bij langdurige droogte bomen schade dreigen te ondervinden, is het de taak van de mens, voor de gewenste watervoorziening te zorgen, ook wanneer het bomen in openbaar groen betreft.
6. Wanneer een boom door ziekte of ouderdom zodanig is aangetast of verzwakt, dat hij gevaarlijk wordt voor de omgeving, moet een onderzoek worden ingesteld of herstel mogelijk is, en zo ja: welke maatregelen nodig zijn. Is herstel niet mogelijk, dan moet de boom worden gekapt.
7. Beleid ten aanzien van bomen is altijd beleid op lange termijn. Dat kan betekenen, dat het vaak zal voorkomen, dat onze belangen onderschikt zullen moeten zijn aan de belangen van toekomstige generaties. Ter verduidelijking: het nu kappen van een aftakelende laan ter wille van nieuwe aanplant, waarvan men vele jaren later plezier zal hebben.
8. Bij de bepaling van het bomen-beleid zal men steeds rekening moeten houden met het feit, dat bomen voor een groot aantal dieren van levensbelang zijn, zowel als woonplaats als voor de voedselvoorziening.
9. Om moeilijkheden in de toekomst te voorkomen, is het een goede zaak, bij het planten van bomen op of bij de erfscheiding vooraf overleg met de burens te plegen.
10. Het plassen van mensen en dieren tegen bomen is schadelijk voor de bomen en moet dus worden vermeden.

joop comijs

De Hoge Veluwe het jaar door

Als ik op een mooie voorjaarsdag er voor zorg om acht uur mijn bezoek aan de Hoge Veluwe te beginnen, dan realiseerde ik me eigenlijk niet, dat voor de meeste vogels de dag al enige uren geleden is aangebroken.

In mijn jonge jaren, toen ik eigenlijk nog overal reeds lang voor zonsopgang je speurtochten door de natuur kon beginnen, heb ik wel eens notities gemaakt van het tijdstip waarop verschillende vogelsoorten met hun eerste zang als het ware het begin van hun dag aankondigden. Die aantekeningen ben ik kwijt geraakt (ze dateerden van vóór de oorlog), maar ik herinner me nog, dat de zang in het bos ingeleid werd door de gekraagde roodstaart, en op de open vlakke door de veldleeuwerik, zeker wel een uur voor zonsopgang.

*Gekraagde
Roodstaart*

Eigenlijk een goed middel, om de zang van de gekraagde roodstaart te leren kennen, zolang hij nog de enige zanger is. Alleen moet je er wel erg vroeg bij zijn. Woon je in een tuinrijke omgeving, dan heb je zelfs kans de vogel vanuit je bed te leren kennen. De Duitse naam "Gartenrotschwanz" wijst er al op, dat je hem niet alleen in de bossen hoeft te zoeken. Zijn verwant, de zwarte roodstaart, ook al zo'n vroegeling, is meer een bewoner van de stad, in ieder geval van menselijk bouwwerk, althans in ons vlakke

landje, en is ook al zo vroeg met zijn zang. Hij is eigenlijk van huis uit meer een bergbewoner. Maar deze beide roodstaarten zou je dus in slapeloze ochtenduren vanuit je bed kunnen horen als aankondigers van de dageraad. Mocht dat bij U zo zijn, weet dan, dat de zwarte er met zijn zang niet veel meer van maakt dan wat gekras, terwijl de gekraagde althans in het begin wat melodieuze geluiden produceert.

Die zang kunnen we op de Hoge Veluwe betrekkelijk vaak horen. Het heeft er enige jaren op geleken dat de gekraagde roodstaart tot de zeldzame soorten ging behoren. De winter brengt hij voornamelijk door in de Sahel, berucht door zijn lange droge perioden, waardoor veel van onze trekkers, zoals ook grasmus, het slachtoffer zijn geworden.

Ik meen echter, dat de gekraagde roodstaart zich weer wat aan het herstellen is. We zullen er dit voorjaar eens goed op letten. Zijn "liedje" begint met een lang gerekte hoge toon, gevolgd door twee lagere korte tonen, een kleine terts lager, waarachter nog wat willekeurig gebrabbel. Het is een mooi vogeltje. Hij heeft geen kraag, zoals zijn naam doet vermoeden. Ik begrijp niet goed hoe hij zo'n naam gekregen heeft. Kerst Zwart noemde hem in zijn boek over vogels "roodkraagje". Een nog verschrikkelijker naam vind ik. Het meest kenmerkend van deze roodstaart is zijn witte voorhoofd, zijn zwarte bef en rode borst, terwijl een trillend roodbruin staartje een familietrek is. Ik hoop dat U hem ontdekken zult.

En anders gaan we maar eens naar de vink kijken. Daar hebt U al enige interessante dingen over gelezen in het vorige artikel "Hoge Veluwe het jaar door".

Als ik een vink hoor slaan (een merkwaardig woord eigenlijk voor het zingen van een vogel), dan blijf ik vaak een tijdje luisteren. Hij herhaalt zijn "slag" etterlijke keren. Maar als U geduld hebt, moet U maar eens opletten. Er komt haast altijd een moment, waarop hij van slag verandert. Hij heeft dus twee "slagen", die door sommige vinken zelfs vaak afgewisseld

Vink

worden. Die dubbelslaande vinken waren vroeger zeer gewaardeerd door de vinkenliefhebbers. Het stadje Ruhla in Thüringen is door zijn vinken van oudsher vermaard geweest. Daar werden haast door iedere bewoner tamme vinken gehouden. 's Zondags kwamen de bezitters met hun vinken dan bijeen om de vinken dan te "overhoren". Wie een goede slagvink bezat werd benijd en beroemd, en was er niet weinig trots op. Uren in het rond werden de wouden doorkruist om de wilde vinken te horen: werd er een ontdekt, die een goede slag had, dan werd alles in het werk gesteld om in zijn bezit te geraken.

Ik hoop, dat het u eens lukken zal zo'n dubbelslaande vink te ontdekken. Dat is dus een vink, die als het ware in een adem de beide slagen aan elkaar gebreed heeft. 't Is mij nog nooit gelukt. Trouwens, als u toch zo aan het luisteren bent naar de vinkenslag dan moet u ook eens horen of hij ogenblikkelijk na zijn slag een kort „snikje" laat horen dat doet denken aan de korte „tjiek" van de bonte specht. Het viel me op in de Pyreneeën dat alle vinken dat onmiddellijk na hun slag lieten horen, maar ook in de Eifel hoorde ik het steeds.

Bij ons hoor ik het slechts af en toe. Ook weer iets om eens op te letten.

't Is toch altijd de moeite waard om wat meer aandacht te schenken aan zo'n vogel, waar we zo gemakkelijk aan voorbij lopen en waarbij we dan zeggen: 't Is maar een vink, die kennen we wel. Let u er maar eens op, dat een vink op een

enigszins horizontale tak soms gaat „wandelen". Ik geloof dat hij de enige vogel is die dat doet. Ja, een boomkruiper of een boomklever kan zoiets natuurlijk ook wel doen, maar dat doen ze voedsel zoekend. Maar dat wandelen van de vink heb ik zelfs bij zijn naaste verwant, de keep, nog nooit gezien. Maar daarvan kunnen mijn waarnemingen wel te beperkt zijn. Een koolmees bijvoorbeeld, die zich op zo'n horizontale tak verplaatsen wil vliegt even op om verder op de tak weer neer te strijken. In de literatuur heb ik over dat „wandelen" ook nooit iets gevonden. Maar mijn waarnemingen zijn nog te beperkt om er zeker van te zijn dat het alleen bij de vink voorkomt. Ik ga er in de komende tijd nog eens op letten.

En dan vraag je je natuurlijk ook af: „Waarom gaat die vink zo wandelen op die tak?". Voedsel zoeken doet hij er niet. Misschien heeft hij behoefte aan wat beweging. Ik moet er trouwens ook eens op gaan letten of hij op de grond ook zo loopt. Of hipt hij daar als een mus?

Gek, nu heb je al zo lang naar vogels gekeken en toch zijn er nog zoveel dingen die aan je aandacht ongaan zijn.

Zo zal het al speurend ook wel gebeuren dat je meemaakt hoe een mannetjes-vink de aandacht wil trekken van een wijfje. Dat heb ik meermalen gezien, niet in de boom, maar op de grond. Dan loopt het mannetje met een boog langs het wijfje, op een paar decimeters afstand en gaat dan pronken met al de schoonheid die hij met zijn uiterlijk etaleren kan. Dan sta je verbaasd hoeveel wit hij eigenlijk in de vleugels heeft. Trouwens, die hele houding van hem is dan merkwaardig, wat scheef gericht naar het wijfje, echt een pronkend heertje.

Gevecht tussen keep en vink

Laat hij dit maar niet proberen bij een wijfje dat al een andere minnaar heeft. Dan komt deze op de nieuwe medeminnaar af en dan krijg je een gevecht, je zou haast zeggen, op leven en dood.

Ik weet niet of het ooit zover komt, maar wel vliegen de veren dan in het rond. Ik heb zo eens een aardige waarneming gedaan. Tot diep in juni zat een keep te blèren ergens langs de weg die ik dagelijks te gaan had. Dat blèren lijkt wel op het geluid dat een groenling weet voort te brengen. Ik was verbaasd nog zo laat in het jaar een keep te horen, hij heeft zijn broedgebied in het hoge noorden. Daar ik wist, dat keep en vink zo na aan elkaar verwant zijn dat er, althans in gevangenschap, wel eens zo'n gemengd huwelijk

bij gebrek aan beter gesloten wordt tussen die twee, ging ik die buurt van die roepende keep eens nader bekijken en vond zowaar een vinkennest, waarop een wijfjesvink te broeden zat. Dat zou wel eens de waarneming van het jaar voor mij kunnen worden, een huwelijk tussen een keep en een vink in de vrije natuur. Een van de volgende ochtenden bracht de oplossing. Een hevig gevecht op de grond onder de boom van het vinkennest tussen man-vink en man-keep verdreef onmiddellijk mijn illusie en met een verarmde hoop en een verrijkte kennis kon ik verder gaan.

Zo zag ik weer: de normale gang van zaken heeft in de natuur steeds de voorrang.

Marinus Kolvoort

De adder een schoonheid

Lopend door de wildbaan van ons Nationaal Park „De Hoge Veluwe”, zie ik nog juist de staart van een hazelworm onder een heidepol glijden. Een hazelworm? Neen, die ziet er anders uit. Wat dan, een slang? Met m'n gelaarsde voet schuif ik voorzichtig de heidepol omhoog en ja, daar komt een adder onderuit. Met een takje van ongeveer een meter lengte kan ik haar tegenhouden. Het is een vrouwtje, dat is te zien aan de zigzagtekening op de rugzijde. De mannetjesadders missen deze tekening en kunnen b.v. egaal grijs zijn. Zo kan men ze aanzien voor een, voor de mens niet giftige, ringslang of voor de gladde slang. De kleur van de adder varieert van grijs tot bruin/zwart met een niet altijd even duidelijke zigzagtekening.

We willen een paar dia's maken, maar het wisselen van objectief vraagt wat tijd. Ik houd haar tegen, zodra ze wil ontsnappen. Maar door mijn gemanipuleer houdt ze mij meer in de gaten dan Joop, mijn metgezel, die dan ook rustig en voorzichtig van kortbij dia's maakt. In het zonlicht zien we hoe het oogje, zo klein als de kop van een knospeld, oplicht in een goudachtige tint met een rode pupil, die kenmerkend voor een adder verticaal verloopt. Haar huid ziet er erg droog en zacht uit. Doordat ik langzaam om

haar heen loop en zij mij met haar kop blijft volgen, vormt ze op het laatst een pyramide met haar kop als middelpunt. Haar uitzonderlijke reukorgaan - de gespleten tong - en haar bijzondere zintuig, dat op haar kop tussen de ogen en de neusgaten aanwezig is en waarmee ze een verschil van 1/1000 graad Celsius kan waarnemen, zegt haar feilloos wie van de twee mensen haar tegenhoudt en waar hij precies is. Hiermee kan ze, als nachtdier, de afstand tot haar prooi bepalen. Overigens is de adder doof en heeft een slecht gezichtsvermogen.

Dan gaat het haar te lang duren en gaat ze dringend sissen, heel zachtjes, maar als je intens luistert, hoor je er nog een soort fluittoontje bij. Ze komt even in de typisch S-vormige aanvalshouding-aanvalsafstand nooit meer dan 30 cm - maar bijt niet in het haar zachtjes tegen de bek gehouden takje. (Als het m'n vinger maar was!)

De twee bijtwenden zijn diep, erg pijnlijk en giftig, echter niet zo giftig als men hier in Holland meestal denkt. Een kind kan erdoor in levensgevaar komen te verkeren, maar een gezond volwassen mens gewoonlijk niet. En wat moet men na zo'n beet dan doen? Liefst, zeker wetend dat het een adderbeet is: tussen wond en hart een

knolverband aanleggen (om bovenbeen of bovenarm). Niet uitzuigen, zoals meestal wordt geadviseerd: een wondje in de mond van de helper kan het voor hem wel gevaarlijk maken. Geen alcoholhoudende drank nuttigen. En nu wil ze weg, richting bos en dekking. Ik probeer haar, met m'n voeten trappelend, nog even tegen te houden om te zien wat de reactie wordt, maar nu gaat ze door: op 10 cm. afstand haal ik m'n voeten weg; nog geen poging tot aanvallen, wegwezen. Ze is niet bijtgraag. Als je een adder

niet plaagt, aanpakt of op hem trapt, zal hij eerst proberen te vluchten. Ook de buitentemperatuur speelt een rol bij dit koudbloedige dier: hoe warmer het is, hoe sneller hij reageert, dus hoe lagere temperatuur, hoe trager de reactie. Hij verliest zijn beweeglijkheid geheel bij 3° C. We laten haar gaan, ze vlucht in een tempo, dat een mens lopend kan bijhouden. De adder is een weinig bekende schoonheid!

L.A. Akkerman, Ede

Fauna-Werkgroep „De Hoge Veluwe”

Met ingang van 1 januari 1988 bestaat er nu een **Fauna-Werkgroep**, die als werkterrein het Nationale Park „De Hoge Veluwe” heeft.

Voordat ik op details inga, wil eerst met u even een stukje in de tijd teruggaan om eens te zien hoe één en ander is ontstaan.

In het jaar 1986 is er op initiatief van de Vrienden van De Hoge Veluwe een zogenaamd Toetssoorten-Project van start gegaan met medewerking van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer onder leiding van de dier-ecoloog de heer H.T.A.M. van Wezel. De bedoeling hiervan was om 57 niet te moeilijk herkenbare diersoorten in het park te inventariseren met het uiteindelijke doel meer inzicht omtrent deze diersoorten te verkrijgen.

Het betrof hier de volgende diersoorten: reptielen, amphibiëën, vogels, sprinkhanen, kevers, vliesvleugeligen, vliegen en muggen, en tenslotte vlinders (de totale lijst van 57 toetssoorten werd opgesteld door de heer C.F. van de Bund).

Aan dit project hebben een dertigtal vrienden van de Hoge Veluwe meegewerkt.

Het was een geslaagd project. Een uitgebreid verslag van dit Toetssoorten-Project is verschenen in de Lente-Schouw van 1987 en werd geschreven door de heer van Wezel.

Daar dit project in 1987 niet in dezelfde vorm kon worden voortgezet, kwam er van een aantal vrienden het verzoek om te proberen een eigen fauna-werkgroep in het Park op te richten.

Samen met de heer van Wezel werd dit verzoek tijdens de themadag van de Hoge Veluwe op 23 mei 1987 besproken om haalbaarheid hier van te toetsen. Het resultaat van dit gesprek was, dat op 4 juni 1987 de eerste bijeenkomst van de voorlopige Fauna-Werkgroep plaats vond. Dit samenzijn bestond uit een excursie in het veld onder leiding van de heer C.F. van de Bund en de reeds eerder genoemde heer van Wezel. Tijdens deze excursie werd vooral gekeken naar de 57 diersoorten (althans - voorzover deze in die tijd van het jaar te zien waren).

Sinds 4 juni 1987 kwamen we elke maand en wel op de tweede zaterdag bijeen en hebben inmiddels heel wat bijgeleerd. Ook werden we bekend gemaakt met de diverse terreinsoorten en de verschillende vegetatie-typen (dit laatste een studie op zich, maar zeer de moeite waard en onmisbaar bij de inventarisatie).

De voorlopige Fauna-Werkgroep heeft gedurende 1987 gestalte gekregen. We moesten toch eerst zelf onderzoeken en bespreken wat we eigenlijk wilden. Nu zijn we dan per 1 januari 1988 officieel geworden en ik wil u dan ook thans de namen noemen van de leden, die op dit moment tot de Fauna-Werkgroep behoren. Ik doe dit op alfabetische volgorde: dhr. C.F. van de Bund, dhr. J.E.M. Eggenhuizen en dhr. J.M. Eggenhuizen, mevr. M. Elings, dhr. H. Honig en mevr. N. Honig, dhr. D. Nouwt, dhr. F. Ohmstede, dhr. G.P.J. Schuijl, dhr. H. van

Tuil en mevr. A. van Tuil, dhr. W. Wamelink en de heer H.A.T.M. van Wezel.

Binnenkort wordt er een begin gemaakt met het uitzoeken van geschikte gebieden in het Park voor het inventariseren van de genoemde diersoorten.

Dus elke tweede zaterdag in de maand om precies 10.30 uur wordt er verzameld in De Pampel en zullen de ervaringen, die onze leden in het veld hebben opgedaan worden besproken t.a.v. het inventariseren, eventuele moeilijkheden bij het herkennen van de diersoorten, terreinbeschrijvingen enz.

Iedereen, die in het werk van onze Fauna-Werkgroep geïnteresseerd is, is van harte welkom op de genoemde zaterdagen, kan dan op één van die dagen met ons meedraaien en kan, wanneer hiervoor belangstelling bestaat, zich als lid bij ons opgeven.

Fred Ohmstede

Zomerproject 1987 en... 1988

De zomer van 1987 gaat de geschiedenis in als zeer koud en zeer nat. Dat hebben de 74 vrijwilligers aan dit project ervaren. Ze hadden de grootste moeite warm te worden of blijven en om hun spullen droog te houden of weer te drogen. Immers dagen achtereens 12, 13 en 14° Celsius en de éne regenbui na de andere; zo zit deze zomer in je geheugen gegrift als je met je tent of caravan bij ons hebt gestaan. Maar ook buiten de H.V. regent het!!

We werkten de maanden juli en augustus bij het Puntven, ook wel bekend als Oostfles en wel aan het project „Reptielenbehoud”. Er zijn gedurende deze twee maanden ca. 285 vakken van 4 à 5 m² met de hand afgeplagd. De hei was er totaal vergrast met molinia - pijpestrootjes wat hoge poppen vormt. Het was pittig werk! Ook het per kruiwagen afvoeren van de plaggen naar het graspad.

Er is 1.895 uur incl. de koffiepauzes gewerkt, de

geschulde uren (en 3 hele dagen) niet meegerekend. Wat een inzet was er van zovelen!

En dat er reptielen in het betreffende gebied zaten hebben we gezien - veel foto's (dia's) zijn er gemaakt. De dieren die we er tegenkwamen zijn: adder, gladde slang, hazelworm en kleine of lewendbarende hagedis.

Vlindersoorten zagen we weinig, waarschijnlijk door de grasbegroeiing weinig interessant voor hen. Enkele keren zagen we een groepje moefflons langs trekken en ook meerdere malen een ree.

Zoals reeds gezegd: het was zwaar en ongewoon werk en we moesten ook 7½ km. fietsen om in het betr. terrein te komen. Velen waren eind van hun week of weken goed moe, maar uit de reacties vernomen: zeer tevreden en... ze willen terugkomen! Dat kan, want...

in de zomer van 1988 hebben we weer (voor de 5e keer) een zomerproject. Net als in de zomers van '85 en '86 gaan we weer enkele houtwallen in het Kemperberggebied herstellen. Dit werk is heel wat lichter dan in 1987, het project ligt ook veel gunstiger t.o.v. de camping, n.l. 1 km., je kunt eventueel lopend er heen. Maar we zullen weer voor fietsen zorgen.

Het werk is nogal gevarieerd want wat er o.a. moet gebeuren is:

Konijnegaas verplaatsen; struiken verwijderen; Markeren van huisplaatsen en schaapskooi met paaltjes; reconstructie waterput; houten treden plaatsen (20 st.); houtwallen reconstrueren t/m beplanten; markeringspaaltjes voor de aan te leggen wandelroute plaatsen.

We gaan dit alles doen in de maanden juni, juli en augustus van dit jaar en het weer moet nu gewoon veel beter zijn dan vorig jaar. Dus geef u alvast op als vrijwilliger voor één of meer weken. Maak s.v.p. ook reclame in uw vrienden of kennissenkring want er moet heel wat gebeuren en de camping is groot genoeg.

U kunt zich schriftelijk of telefonisch met vermelding welke periode, opgeven bij Het Nationale Park De Hoge Veluwe, Apeldoornseweg 250, 7351 TA Hoenderloo. Tel. 05768 - 1441 waar u ook nadere informatie kunt aanvragen. Graag tot ziens!

Addie en Adrie van Wijck

Aanschouw-nieuws

Met ingang van dit nummer van de Schouw willen wij u geregeld op de hoogte brengen van nieuwe ontwikkelingen in en rond het bezoekerscentrum de Aanschouw.

Dat kan betrekking hebben op nieuwe uitgaven, wijzigingen in de exposities, excursies, wisselentoonstellingen enz.

Nieuwe uitgaven

Dit voorjaar verschijnen er vier nieuwe wandelroutebeschrijvingen. Er is gekozen voor een grote variatie in de lengte van de tochten. De wandelingen beginnen alle bij het bezoekerscentrum en zijn daar tegen kostprijs verkrijgbaar.

* Wandeling „boom & bos”. Lengte 3.5 km.

Een beschrijving van de groene paaltjes wandeling, die ondermeer langs de wildobservatie Koeverbos voert.

* Wildbaan zwerftocht. Lengte 18 km. De route wordt op aanwijzingen in de tekst gelopen en voert langs het jeneverbessenbos en over het Deelse Veld.

Bovenstaande folders zijn vanaf de voorjaarsvakantie verkrijgbaar. Later in het voorjaar volgen:

* Speurtocht. Lengte 7 km. Een tocht met allerlei leuke opdrachten. Geschikt voor kinderen vanaf 10 jaar.

* Wandeling bezoekerscentrum St. Hubertus v.v. Lengte 7 km. Een beschrijving van de gedeeltelijk nieuwe paaltjeswandeling met witte koppen.

Deze tocht is ook in twee gedeelten te lopen.

Weer verkrijgbaar is de brochure „Geschiedenis van de Hoge Veluwe” van A.D.M. Veldhorst (24p, 1965).

Expositie

„Marterachtigen in Nederland”

Tot 1 april 1988 is in de filmzaal van het bezoekerscentrum de tentoonstelling „Marterachtigen in Nederland” te zien. Deze expositie is samen-

gesteld door de vereniging Das en Boom en het Natuurmuseum Nijmegen.

Tot de inheemse marterachtigen behoren de das, otter, steen en boommarter, wezel, hermelijn en bunzing.

Op de Hoge Veluwe komen uitgezonderd de steenmarter en de otter alle marterachtigen voor.

De tentoonstelling geeft een presentatie van de specifieke kenmerken, leefwijze, territoriumgedrag en voornaamste bedreigingen van de marterachtigen.

De mogelijkheden van een meer martervriendelijk beheer en inrichting van het landschap worden uitvoerig belicht.

De tentoonstelling is nog op de zondagen in maart te bezichtigen.

Film „Een Veluws landschap”

Vanaf 1 april is in het bezoekerscentrum op vaste tijden de film „een Veluws landschap” van D. en J. Fernhout te zien.

Deze film is een verkorte versie van de film „het bewaarde landschap”, die in 1985 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Park is vervaardigd.

Vooral de relatie kunst-natuur wordt op een zeer boeiende manier uitgebeeld.

Er is ook een engelstalige versie beschikbaar.

Groepen kunnen deze en andere films ook van te voren bespreken.

Paaswandelingen vanaf de Aanschouw

Vanwege het succes in de afgelopen jaren worden ook dit jaar in de paasvakantie publiekswandelingen georganiseerd. De wandelingen zijn op 5, 6 en 7 april en vertrekken om 13.30 uur. De leiding is in de vertrouwde handen van de gidsen van de Vrienden.

Ontboezeming

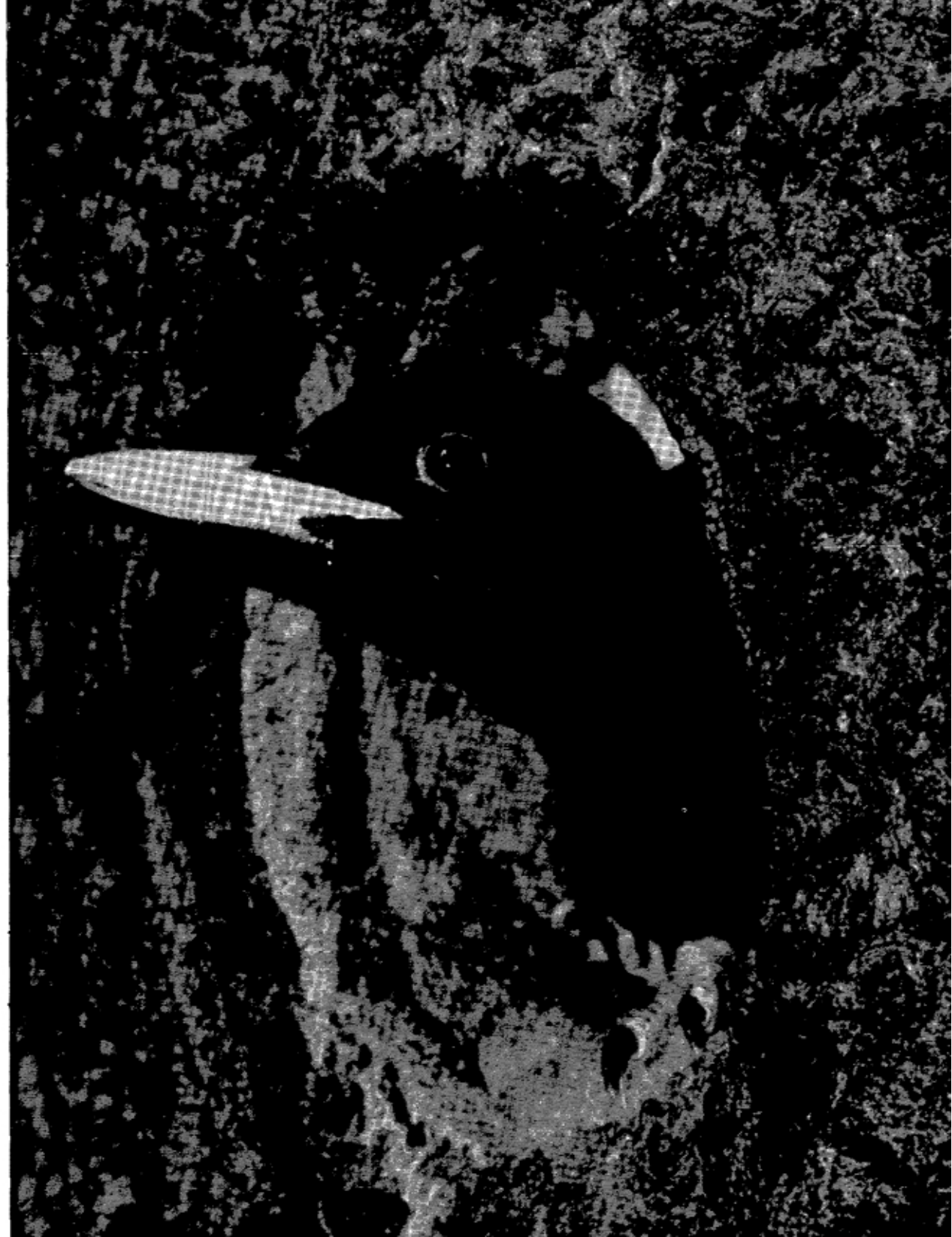
*Nog waren beuk en hoge blauwe luchten ijl,
Al bloosden beukenknoppen bij hun aarzeling
voorafgaand aan de spanning der ontboezeming,
waarbij de lente zingt in triomfale stijl.*

*En roffels klinken rond dat feest bij tijd en wijl,
waardoor de bast van menig beuk een mengeling
verwachtingen beleeft, nadat de opening
zich openbaart van de gedreven timmerbijl.*

*Geen geest heeft immer nog iets wezenlijks gezegd,
van raadsels waar het leven steeds weer mee verrast,
zelfs niet op zulk hardnekkig kloppen van de specht.*

*Dat onbekend bekende brengt me op de tast
verrukking uit m'n kindertijd, maar nu heel echt,
vanwege wond'ren rond zo'n spechtepoppenkast.*

P. Koffeman

Algemene Ledenvergadering

Op zaterdag 7 mei, aanvang 10.00 uur, zal in de Aula van het Rijksmuseum Kröller-Müller de algemene ledenvergadering worden gehouden.

Agenda

1. Opening
2. Verslag Algemene Ledenvergadering d.d. april 1987.
- Verslag in deze Schouw.
3. Ingekomen stukken.
4. Jaarverslag 1987.
- Verslag in deze Schouw.
5. Financiële Jaarverslagen Vereniging van Vrienden en Bomenfonds over 1987.
- Verslagen in deze Schouw.
6. Goedkeuring jaarverslagen en verlening van décharge aan het bestuur over het in 1987 gevoerde beleid.
7. Bestuursverkiezingen.
Statutair treden dit jaar af mevr. L.J.M. Laarman-Hageraats, mevr. E.M. de Ruiter-Dijkman en de heer D.G. Kon.

Mevr. Laarman en de heer Kon hebben te kennen gegeven niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen.

Mevr. de Ruiter stelt zich herverkiesbaar en het bestuur stelt voor haar voor een nieuwe periode van vier jaar tot bestuurslid te benoemen.

Daarnaast stelt het bestuur voor de heer J.L. Ebregt als nieuwe vertegenwoordiger van de plantenwerkgroep in het bestuur te benoemen.

Het afgelopen jaar is een nieuwe werkgroep „Fauna” opgericht. Het bestuur verheugt zich de heer H. van Tuil als vertegenwoordiger van deze werkgroep, aan de vergadering als nieuw bestuurslid te mogen voordragen.

8. Rondvraag
9. Sluiting

Verslag van de Algemene Ledenvergadering gehouden op 25 april 1987

De algemene ledenvergadering werd dit jaar in de wat onwennige ruimte van het Dorpscentrum „De Spil” in Harskamp gehouden.

Om omstreeks 10 uur heet de heer Stapelkamp de aanwezigen en in het bijzonder de erevoorzitter de heer Kramer, welkom. Inleidend merkt de voorzitter op dat het de Vereniging in tal van opzichten goed gaat. De financiële situatie, getuige het verslag van de penningmeester, is gezond. Maar wat belangrijker is is het goed functioneren van de werkgroepen. In 1986 kwam er zelfs een werkgroep „Geschiedenis” bij. Opmerkelijk is dat binnen de Vereniging zoveel zaken „als vanzelf” lijken te gaan.

Het afgelopen jaar kwam het Algemeen Bestuur

vijf maal bijeen. Deze vergaderingen worden voorafgegaan door bijeenkomsten van het Dagelijks Bestuur, waarbij ook aandacht wordt besteed aan een aantal facetten met betrekking tot het functioneren van de werkgroepen.

Een aantal onderwerpen wil de voorzitter niet onvermeld laten. In de eerste plaats betreft het de jaarkaartenregeling voor de leden van de Vereniging, waarvan dit jaar door 1100 leden gebruik is gemaakt. In de persoon van de heer Stefels dankt hij ook hier de Stichting voor deze geste. Een ander punt is de toenemende vergrijzing van ons ledenbestand. Er zijn momenteel ruim 2000 betalende leden, waarvan omstreeks 120 voor het leven. Het aantal leden blijft hier-

mee min of meer constant, maar de gemiddelde leeftijd stijgt. Aan de vergadering geeft hij als suggestie mee dat ieder lid in het lustrumjaar een nieuw lid aanmeldt.

Een probleem doet zich momenteel voor bij de redactie van de Schouw. De heren Hendriks en Derkzen zien zich gedwongen dit werk neer te leggen. Gezocht wordt naar kandidaten die de ontstane vacatures willen vervullen. Een woord van dank richt hij tot de scheidende redactieleden. Hetzelfde geldt voor de plaatsvervangende gemeentelijke vertegenwoordiger mevr. Rook en de heer De Wit die namens de gemeenten Ede en Apeldoorn regelmatig de bestuursvergaderingen bijwoonden.

Na kort ingegaan te zijn op de voorbereidende activiteiten, in samenhang met het 40-jarig lustrum van onze Vereniging in 1988 opent de heer Stapelkamp de algemene ledenvergadering. Het verslag van de vorige vergadering wordt goedgekeurd en geeft geen aanleiding tot opmerkingen. Ingekomen stukken ontbreken. Het Jaarverslag 1986 wordt eveneens gedoogd. Bij de Financiële Jaarverslagen kan de penningmeester het misverstand bij één van de aanwezigen wegnemen door het verschil tussen ons blad „De Schouw” en het bezoekerscentrum „de

Aanschouw” en de daarbij behorende exploitatie uit te leggen. De verslagen worden vervolgens bij acclamatie goedgekeurd en aan het bestuur wordt décharge verleend over het in 1986 gevoerde beleid.

De vergadering neemt het bestuursvoorstel over de statutair aftredende bestuursleden, de heren Pronk en Onderwater, voor een nieuwe termijn van 4 jaar te herbenoemen. Bij acclamatie wordt de heer Kok als vertegenwoordiger van de nieuw opgerichte werkgroep „Geschiedenis” tot bestuurslid benoemd.

Tijdens de rondvraag wordt aandacht besteed aan de verdere aankleding van het Marchantplein, de vogelhutjes bij de Pampel en achter de camping, de vorm van de drinkvijvertjes, de situatie bij de ingang Rijzenburg. De heer van der Weel beklagt zich over het niet beantwoorden door de secretaris van een brief. Met de heer Borst zal contact worden opgenomen over de mogelijkheid voor rondleiding door het Loo. De totstandkoming van een faunawerkgroep is nog onduidelijk.

Gezien het verdere programma van de dag gaat de heer Stapelkamp vervolgens over tot de sluiting van de vergadering.

Jaarverslag 1987

Vereniging van Vrienden van de Hoge Veluwe

Het Algemeen Bestuur van de Vereniging van Vrienden is het afgelopen jaar zes maal bijeen geweest. Belangrijke agendapunten vormden de lustra in 1988 van de Vereniging van Vrienden (40 jaar) en het Rijksmuseum Kröller-Müller (50 jaar) en het Integraal Deelplan Zuidwest Veluwe.

De voorbereidingen voor het lustrum van het Museum hebben ertoe geleid dat de banden tussen het Museum en de Vrienden geleidelijk weer aangetrokken worden. Een proces dat naar de meming van het Bestuur verdere opvolging ver-

dient. Over het lustrum van onze Vereniging leest u elders en het Bestuur hoopt op grote opkomsten bij de georganiseerde evenementen.

Het Integraal Deelplan Zuidwest Veluwe, waarover heer Stefels gedurende de laatste Algemene Ledenvergadering voor het eerst sprak is uitvoerig in het Bestuur behandeld. In de Schouw is er een artikel aangewijd.

In oktober is er een extra bestuursvergadering over dit onderwerp gehouden en eind oktober heeft een delegatie van het Bestuur een gesprek gehad met Provinciale vertegenwoordigers. Met

enkele kanttekeningen heeft het Bestuur zich gesteld achter de stellingname van het Stichtingsbestuur van het Park. De voornaamste punten daaruit zijn de instandhouding van het Park als één geheel, de handhaving van een eigen wildbaan, de instandhouding van de Wildbaanweg en voorts het komen van de bereidheid om een nader onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden van extra ingangen ten behoeve van voetgangers en fietsers en het nader onderzoeken van uitwisselingsmogelijkheden buiten de Wildbaan voor grof wild tussen het oostelijk en westelijk deel van de Veluwe.

In juni 1987 werd de Vereniging in kennis gesteld van het overlijden van burgemeester Dijke van Ede. Momenteel wordt de gemeente Ede door de heer van Plateringen in het Bestuur van de Vereniging vertegenwoordigd. Voor de Gemeente Apeldoorn werd de heer De Wit opgevolgd door de heer Lambach als plaatsvervangend vertegenwoordiger van de Burgemeester. Als nieuw bestuurslid begroetten wij de heer Kok, vertegenwoordiger van de werkgroep „Geschiedenis”. Als toehoorder tot de vergaderingen van het Bestuur trad de heer van de Bund toe als vertegenwoordiger van de in oprichting zijnde werkgroep „Fauna”.

Tot onze spijt moesten de heren Derkzen en Hendriks het redacteurschap van de Schouw beëindigen. De heer Stapelkamp fungeerde als ad-interim redactielid. Inmiddels mogen we ons verheugen in een compleet redactie team bestaande uit mevr. de Ruiter en de heren Siepel en Buschkens.

De samenwerking met het Park is verder geïntensiveerd, zoals onder meer blijkt uit het verslag van de Dennenscheerders. Met de Plantenwerkgroep en de Fotowerkgroep werden nieuwe afspraken geformuleerd over het functioneren van deze werkgroepen binnen het Park. Het uit de jaren '60 daterende reglement voor het gebruik van de Pampel werd in 1987 herzien.

Onze Vereniging is het Park en in het bijzonder de heer Stefels dankbaar voor de totstandkoming van en gereduceerde toegangsregeling voor de leden.

Jaarverslag van de Dennenscheerders

De werkgroep „De Dennenscheerders” heeft in het verslagjaar 2.681 uren gewerkt, hetgeen een aanzienlijke toename betekende t.o.v. het voorgaande jaar, waarin het aantal gewerkte uren 1.541 bedroeg.

De toename kan voor een deel worden toegeschreven aan de groei van het aantal leden van de groep met 6 tot 47. Bovendien werd een nieuwe groep gevormd, die op dinsdagen werkt, en zich bezighoudt met bijzondere projecten, zoals het verwijderen van opslag uit het nieuw in te richten museum-bos, en het blootleggen van een uit veldkeien bestaande vloer van een 18e eeuwse boerderij op Everwijnserf. De donderdag-groep hield zich bezig met de traditionele verwijdering van vliegdennen, terwijl voorts veel opslag van berken werd uitgestoken. De zaterdag-groep verzorgde het rooien van Amerikaanse vogelkers.

Zoals altijd werden de werkzaamheden met veel inzet en animo verricht, en was de sfeer in de groepen uitstekend.

Zomer-project 1987

Evenals in voorgaande jaren sinds 1984, werd ook in 1987 een zomerproject uitgevoerd. Ditmaal bestond het uit het handmatig aflaggen van een kwetsbaar heidegebied, waarin een aantal soorten reptielen en amfibieën voorkomen. Met een zgn. „plaggenschoffel” werd nabij het Puntven een groot aantal terreingedeelten door middel van aflaggen van begroeiing ontdaan. Ondanks de overvloedige regen werd ook dit project weer succesvol afgesloten.

Hoge Veluwe wandelingen 1987

De vrije wandelingen op de woensdagen in de zomermaanden en in de herfstvacantie waren

wederom een succes. Er waren 886 deelnemers, waarvoor 71 gidsen ingezet werden.

Voor 1235 personen werden wandelingen op andere dagen aangevraagd, waarvoor 83 gidsen nodig waren, bovendien nog 10 gidsen om 8 bus- sen met ongeveer 500 passagiers te begeleiden. Het aantal deelnemers in de crocusvakantie be- droeg 144, geleid door 11 gidsen en in de kerst- vacantie 261, eveneens 11 gidsen.

Dit jaar worden ook wandelingen georganiseerd in de paasvacantie.

Op Koninginnedag, Hemelvaartsdag en tweede Pinksterdag starten de wandelingen ditmaal vanaf de parkeerplaats van jachthuis St. Huber- tus, aanvang 10.30 uur.

Tevens willen wij de aandacht vestigen op het feit dat wij nog steeds nieuwe gidsen kunnen ge- bruiken!

Bezoekerscentrum

„De Aanschouw”

Helaas moesten we dit jaar voorgoed afscheid nemen van Nel Boers. Wanneer zij in het land was, kon je altijd een beroep op haar doen. Na- dat ze haar ziekte overwonnen had, is haar te weinig tijd gebleven om het vele werk dat ze nog wilde doen, af te maken. Velen zullen met ple- zier aan haar terug denken.

Wat betreft het bezoekersaantal zijn we prak- tisch gelijk gebleven n.l. 103.532 tegenover 104.860 in 86.

Helaas moeten we wel constateren dat de op- brengst iets minder is geweest. Dit jaar meldden zich ook weer enkele nieuwe vrijwilligsters aan, zodat we nu een groep hebben van 27.

Na 1 april 88 zullen we weer met veel plezier aan ons winkeltje beginnen en hopen dat veel leden de weg naar ons zullen vinden.

Jaarverslag van de Fotowerkgroep over 1987

In het afgelopen verenigingsjaar hebben de le- den van de Fotowerkgroep weer veel uren in het park gewerkt om de steeds wisselende facetten

van de flora, de fauna en het landschap vast te leggen.

Vooral voor de paddestoelenfotografie was het een goed jaar. Het voor de lens krijgen van klei- ne en grote zoogdieren blijft zeer moeilijk door de grote recreatiedruk.

Op de alg. ledenvergadering werd een diaserie vertoond terwijl ook voor de Schouw, de Aan- schouw en voor publicaties van het Park, mate- riaal ter beschikking werd gesteld.

Hoge Veluwedagen en themaexcursies in 1987

Door een verbouwing in het museum vonden al- le Hoge Veluwedagen in 1987 buiten het park plaats. We waren te gast bij dorpscentrum de Spil in Harskamp en bij restaurant Rust een Weinig in Hoenderloo.

De opkomst voor alle dagen lag wederom rond de 100 mensen met een uitschieter voor de Herfst Hoge Veluwedag van 175 belangstellende- n. De lunches werden uitstekend verzorgd door een groepje vrijwilligers van de Vrienden. Ook voor de themaexcursies was de belangstel- ling goed, zo'n 50 mensen per excursie.

De onderwerpen van de Hoge Veluwedagen waren:

- Natuurontwikkeling in bossen door dhr. J.F.M. Gorgels van de stichting Kritisch bos- beheer met 's middags wandelingen onder leiding van een aantal H.V. gidsen.
- Beheerszaken van de Hoge Veluwe door dhr. C.J. Stefels en dhr. B. Sniijders met aanslui- tend dia's van de fotowerkgroep, van comen- taar voorzien door dhr. R. Sniijders. 's Middags vonden excursies plaats naar de wildobservatieplaats en het Bosje van Staf onder leiding van dhr. B. Sniijders met dhr. Rusller en dhr. Stefels met dhr. Planta.
- Zorg voor bomen en boomverzorging door mw. ten Cate van Elsland, secretaresse van de Bomenstichting, met 's middags excursies geleid door de H.V. gidsen.
- Diavoorstelling de „vier jaargetijden” ge- presenteerd door dhr. Schuitemaker van de stichting Natuurvoorlichting Veluwe. 's Mid-

dags excursies onder leiding van dhr. Schuitemaker met dhr. B. Sniijders en mevr. Arentzen met dhr. D.A.C. van Hoorn waarbij ook de plannen van de provincie met betrekking tot vrije wilduitwisseling aan de orde kwamen.

- Paddestoelen van de droge zandgronden door dhr. G.J. Keizer met 's middags een drietal paddestoelen excursies onder leiding

van dhr. Keizer, mevr. Laarman en Jop de Ruiter.

Onderwerpen van de themaexcursies waren de fauna van de heide en schrale grasland terreinen door dhr. C.F. v.d. Bund, Henk van Wezel en Mari Versteeg, waar zich later in het jaar de fauna werkgroep uit ontwikkelde, en vogeltrekwaarneming onder leiding van o.a. dhr. v.d. Bund en dhr. M.C. Kolvoort.

Jaarverslag van de penningmeester over 1987

Voor de penningmeester was het prettig het jaar weer met een voordelig saldo te kunnen afsluiten.

Door de inzet en de opvattingen van de vrijwilligers in de diverse Werkgroepen zijn de kosten goed in de hand te houden.

Toelichting op de balans per 31-12-1987 en de resultatenberekening

Rorento

De waarde van het Rorento-bezit is in het afgelopen jaar gestegen tot f 169.278,90.

Dit betekent een waardevermeerdering van f 12.516,- of ca. 8%, hetgeen een goed resultaat genoemd mag worden ten opzicht van het rentepercentage van bijvoorbeeld de huidige Staatsleningen.

Ook de „zwarte maandag” heeft Rorento goed doorstaan.

Samen met de ontvangen rente van Roparco en giro ad. f 3.565,55 bedraagt de totale vermogensaanwas f 16.081,55.

Hiervan is, zoals gebruikelijk, 1/3 deel of f 5.360,52 als rente naar het Bomenfonds geboekt en f 10.721,03 ten gunste van de Vereniging van Vrienden.

Contributiereserve

Het aantal „Leden voor het leven” steeg van 111 tot 132 terwijl twee leden ons zijn ontvallen. Per saldo is hierdoor 130 x f 15,- onttrokken aan deze reserve en toegevoegd aan de opbrengst van de contributies.

Reserve drukwerken

Hierop is een bedrag van f 276,- afgeboekt ten behoeve van nieuwe wandelingenfolders.

Project 88

Aan de reservering ad. f 20.000,- werd het voordelig saldo over 1986 ad. f 3.600,38 toegevoegd alsmede een nieuwe reservering van f 8.500,- terwijl in 1987 reeds f 1.495,25 werd uitgegeven aan de voorbereidingen van dit project, zijnde ons 40-jarig jubileum.

Voorstel aan de Algemene Ledenvergadering

Wij verzoeken u ermee accoord te gaan het voordelig saldo over 1987 zijnde f 12.700,86 te reserveren voor het Project 88.

Er is nl. een evenement ten behoeve van het Nationale Park in voorbereiding welke wij niet hebben voorzien ten tijde van de eerste opzet van dit project.

Mededelingen hierover zullen ter Algemene ledenvergadering op 7 mei a.s. plaats vinden.

Balans van de Vereniging van Vrienden van de Hoge Veluwe per 31 december 1985

Activa		Passiva	
Rorento	f 169.278,90	Kapitaal	f 94.144,74
Roparco	f 62.202,99	Contributiereserve	f 25.305,00
Giro 951993	f 5.701,84	Reserve drukwerken	f 11.724,66
		Reserve koersverschillen	f 6.762,90
		Crediteuren	f 6.401,29
		Stichting Bomenfonds	f 49.539,15
		Project 88	f 30.605,13
		Voordelig saldo	f 12.700,86
	<hr/>		
	f 237.183,73		f 237.183,73

Resultatenrekening in 1987

Lasten		Baten	
De Schouw	f 23.365,29	Contributies	f 52.279,19
Kantoor	f 6.145,19	Rente	f 10.721,03
Pampel	f 3.877,21	Diverse baten	f 2.152,50
Manifestaties	f 1.853,55		
Projecten	f 8.710,62		
Toegevoegd aan Project 88	f 8.500,00		
Voordelig saldo	f 12.700,86		
	<hr/>		
	f 65.152,72		f 65.152,72

Jaarverslag van de Stichting Bomenfonds Hoge Veluwe over 1987

Zoals in het vorig jaar verslag is gemeld zouden de kosten van de laanbeplanting in het Zuidelijk deel van het Park in 1987 worden voldaan.

Het tegoed van het Bomenfonds bij de Vereniging van Vrienden is als volgt gemuteerd:

Per 31-12-'86 was het tegoed	<i>f</i> 53.498,68
Af: Kosten laanbeplanting	9.320,05
Bij: 1/3 deel waardevermeerdering van Rorento en rente	+ 5.360,52
Nieuw tegoed per 31-12-1987	<i>f</i> 49.539,15

Balans Stichting Bomenfonds Hoge Veluwe per 31 december 1987

Activa		Passiva	
Vereniging van Vrienden	<i>f</i> 49.539,15	Kapitaal	<i>f</i> 55.248,69
Giro	<i>f</i> 2.493,30	Nadelig saldo '87	<i>f</i> 3.216,24
	<i>f</i> 52.032,45		<i>f</i> 52.032,45

Resultatenrekening

Lasten		Baten	
Kantoor	<i>f</i> 60,00	Giften	<i>f</i> .790,00
Laanbeplanting	<i>f</i> 9.320,05	Rente	<i>f</i> 5.373,81
	<i>f</i> 9.380,05	Nadelig saldo	<i>f</i> 3.216,24
			<i>f</i> 9.380,05

Toelichting:

Aan giften werd *f* 170,00 ontvangen n.a.v. het overlijden van mevrouw A. Sillivis-ter Beek, die graag een gift aan het Bomenfonds vroeg in plaats van bloemen.

f 600,-- werd ontvangen van genietters van enkele lezingen door de heer A. van Wijck in de flat Lindenhove te Apeldoorn.

Dankbaar zijn we ieder jaar weer voor de gift van *f* 20,-- van mevrouw N. Penris in De Meern, die op haar giro overschrijving stevast vermeldt: „Géén dank noch paperassen”.

Dus doen we het maar eens op deze wijze!

Accountantsverklaring

Wij hebben de jaarrekeningen 1987 van respectievelijk de Vereniging „Vrienden van de Hoge Veluwe” en de „Stichting Bomenfonds Hoge Veluwe” te Apeldoorn gecontroleerd. Op grond van het door ons ingestelde onderzoek zijn wij van oordeel dat de in het jaarverslag opgenomen jaarrekeningen, aangevende een eigen vermogen per 31 december 1987 van respectievelijk *f* 94.144,74 en *f* 52.032,45 een getrouw beeld geven van de grootte en de samenstelling van het vermogen per 31 december 1987 en van de over het jaar 1987 behaalde resultaten.

Apeldoorn, 11 februari 1988.

PAARDEKOPER & HOFFMAN
REGISTERACCOUNTANTS

J. J. M. Peperkamp

Begroting voor het jaar 1988

	Begroting '87	Uitkomst '87	Begroting '88
Inkomsten			
Contributies	<i>f</i> 50.000,—	<i>f</i> 52.279,19	<i>f</i> 50.000,—
Rorento	<i>f</i> 6.000,—	<i>f</i> 8.344,—	<i>f</i> 8.000,—
Rente en diversen	<i>f</i> 4.000,—	<i>f</i> <u>4.529,53</u>	<i>f</i> <u>2.000,—</u>
	<i>f</i> <u>60.000,—</u>	<i>f</i> 65.152,72	<i>f</i> 60.000,—
Uitgaven			
De Schouw	<i>f</i> 25.000,—	<i>f</i> 23.365,29	<i>f</i> 25.000,—
Kantoor/Pampel	<i>f</i> 12.000,—	<i>f</i> 10.022,74	<i>f</i> 12.000,—
Projecten / Manifestaties	<i>f</i> <u>23.000,—</u>	<i>f</i> <u>19.064,17</u>	<i>f</i> <u>23.000,—</u>
	<i>f</i> <u>60.000,—</u>	<i>f</i> 52.451,86	<i>f</i> 60.000,—

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 2: Het doel van de vereniging is het vergroten van de belangstelling voor het Nationale Park 'De Hoge Veluwe' (hierna te noemen het Park) en het desgevraagd bijstaan van de stichting genaamd 'Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe' (hierna te noemen de Stichting) bij de uitvoering van haar taak.

Artikel 3: De vereniging tracht haar doel te bereiken door:

- a. jaarlijks één of meer zogenaamde Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
 - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen het Park betreffende;
 - c. publicaties te doen verschijnen;
 - d. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 2 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van de Stichting), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor het Park.
-

Bestuur:

D.A. Kramer	- ere-voorzitter
W.H. Borst	- ere-voorzitter
Dr. G.J. Stapelkamp	- voorzitter
Drs. M. Onderwater	- secretaris
	Rozendaalselaan 38a, 6881 LD Velp, tel. 085-619082
J.J. Prins	- penningmeester
	Bosweg 101, Apeldoorn, tel. 055-554836
M. Pronk	- vice-voorzitter
Mevr. D. Bruijn-Huurman	
Mr. J. Drijber	- burgemeester van Arnhem
A.J. Hubers	- burgemeester van Apeldoorn
D.G. Kon	
Mevr. L.J.M. Laarman-Hageraats	
Mevr. E.M. de Ruiter-Dijkman	
Drs. H. Siepel	
P.G.A. Timmerbeil	
Mevr. B. Wit-van Koetsveld	

Adviseurs:

Ir. C.J. Stefels	- directeur Nationale Park de Hoge Veluwe
Dr. R.W.D. Oxenaar	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller

Bomenfonds Hoge Veluwe: postgiro 3534903 Apeldoorn.

De minimum-contributie bedraagt f 25,—. Lidmaatschap voor het leven f 250,—. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f 25,— per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. De leden ontvangen jaarlijks een accept-girokaart ter voldoening van de contributie. Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot het Park.

Aanmeldingen, adreswijzigingen e.d.: Ledenadministratie Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, Graaf Janlaan 11, 3708 GH Zeist (tel. 03404-14165).

Postgiro 951993 t.n.v. Ver. Vrienden v.d. Hoge Veluwe.

Jaarprogramma 1988

- 7 mei** Jubileum-Ledenvergadering / Voorjaars Hoge Veluwedag
Bosontwikkeling: Ir. C.J. Stefels.
Het grofwild: dhr. J.R.J. Planta
en het aankoopbeleid van het museum:
dr. R.W.D. Oxenaar
- 21 mei** Themaexcursie vogelzang.
Leden van de vogelwerkgroep Arnhem.
- 25 juni** Jubileum zomer Hoge Veluwedag.
Vele medewerkers.
- 30 juli** Themaexcursie planten, struiken en bomen.
Leden van de plantenwerkgroep van de Vrienden.
- 3 september** Zomer Hoge Veluwedag.
Museumdag.
De inrichting van het beeldenbos,
dr. R.W.D. Oxenaar.
- 29 oktober** Jubileum Herfst Hoge Veluwedag.
Over de historie van de Hoge Veluwe.
Wat we terug kunnen vinden van oude landbouw op de
terreinen van de Hoge Veluwe.
Dhr. J. Zoer, medewerker van het openluchtmuseum.
- 30 december** Oudejaarswandeling